Προλετάρηι όλον τον χορόν, ενοθίτε!

Ο ΣΤΑΛΙΝ
ΚΙ
Ο ΧΑΣΙΜ

(1901-1902)

ΜΕΡΙΚΑ ΕΠΙΣΟΔΙΑ ΑΠ'
ΤΙΝ ΠΑΡΑΝΟΜΙΑ ΤΥ ΒΑΤΥΜ

Με πρόλογο
τυ Ν. ΛΑΚΟΠΑ

ΕΚΔΟΣΙ ΤΥ ΚΙΒΕΡΝ. ΕΚΔΟΤΙΚΥ ΤΙΣ ΑΠΧΑΖΙΑΣ
ΣΟΧΥΜ 1936.

ΠΑΡΑΤΙΠΟΜΑΤΑ.

Σελίδα.	Σιρά	Γράφι	Να διαβαστί
15	11 απ' τα πάνο	ι περιςότερι	ι πιό περιςότερι
16	15 απ' τα πάνο	ίςανε πολι φτοχι	ίςανε φτοχί
16	9 απ' τα κάτο	ςτιν ίδια ικονομικι	ςτιν ίδια ςχεδόν ικονομικι
19	5 απ' τα πάνο	Τςείτζε	Τςχαίτζε
20	8 απ' τα κάτο	Μάντο	Μάτο
26	7 κε 17 απ' τα κάτο	Ανάτζε	Αντάτζε
33	15 απ' τα πάνο	να δυλέβι ς' αφτό	να δυλέβι ς' αφτο ανενόχλιτα
37	4 απ' τα πάνο	Μάβρις Θάλαςας	θάλαςας
37	κάτο-κάτο	πρόςφιγες	διςχμένι
46	3 απ' τα πάνο	17	16
46	5 απ' τα κάτο	μέρες	μέρος
48	4 απ' τα πάνο	τιν καθοδίγιςι	τιν άμεςι καθοδίγιςι
48	10 απ' τα πάνο	Σμπίρπα	Σμίρμπα

Ο ΣΤΑΛΙΝ ΚΙ Ο ΧΑΣΙΜ

Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

СТАЛИН и ХАШИМ

(1901—1902 гг.)

НЕКОТОРЫЕ ЭПИЗОДЫ ИЗ БАТУМСКОГО ПОДПОЛЬЯ

С предисловием
Н. ЛАКОБА

ИЗДАНИЕ АБГИЗА.
СУХУМ 1936 г.

Προλετάρηι όλον τον χορόν, ενοθίτε!

Ο ΣΤΑΛΙΝ ΚΙ Ο ΧΑΣΙΜ

(1901-1902)

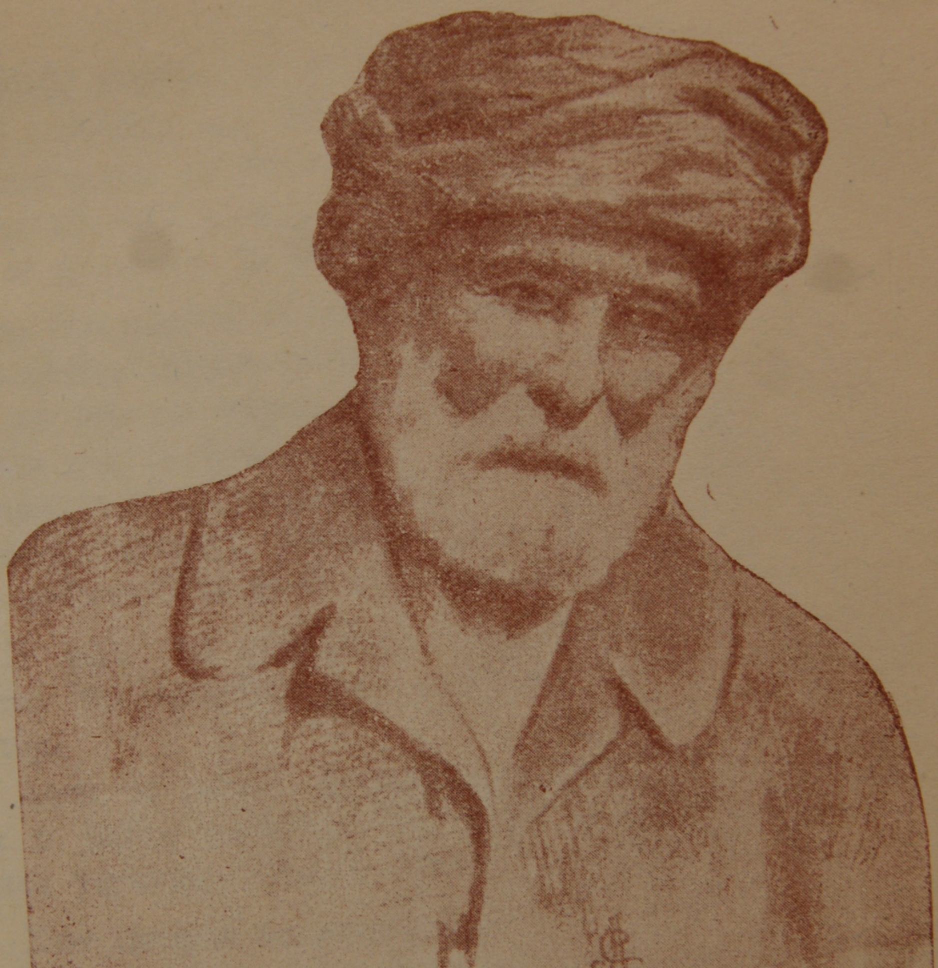
ΜΕΡΙΚΑ ΕΠΙΣΟΔΙΑ ΑΠ' ΤΙΝ ΠΑΡΑΝΟΜΙΑ
ΤΥ ΒΑΤΥΜ

Με πρόλογο τυ Ν. ΛΑΚΟΠΑ

ΕΚΔΟΣΙ ΤΥ ΚΙΒΕΡΝ. ΕΚΔΟΤΙΚΥ ΤΙΣ ΑΠΧΑΖΙΑΣ
ΣΥΧΥΜ 1936.

Ι. Β. Σταλιν (ς. Σοςο) ςτα 1901

Χαςςιμ Σμιρπα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πολές φορές, μ' επὶμονα παρακὰλια αποταθὶκανε ϛ' εμένα ι γνὸριμι μυ, δυλεφτὰδες αγρὸτες απχὰζι, πυ ζύνε ϛτα περιχορα τυ Βατύμ, να γρὰπϛο κε να εκδὸϛο ἐϛτο κε μερικὰ απὸ κινα πυ τυς ὶνε γνοϛτὰ για το ϛιν. Στὰλιν, απ' τα γεγονὸτα τυ Βατύμ ϛτα 1901—1902.

Αν αποφὰϛιϛα να ικανοπιιϛο αφτὰ τα παρακὰλια τυς, αφτὸ ενοίτε τὄκανα μὸνο κε μὸνο γιατι ι μπροϛύρα αφτὶ δεν ιχε ύτε τιν παραμικρι ακϛιοϛι να δὸϛι οπιαδὶποτε γενικεπϛι για το Στὰλιν, ϛαν πολιτικὸ, ϛτρατιγὸ, θεοριτικὸ κε πραχτικὸ τυ μπολϛεβικιζμύ, για το μεγὰλο ὰνθροπο ολὸκλιρις εποχὶς, ὰνθροπο, απο κίνυς πυ ι ιϛτορὶα δινι ϛτιν ανθροπὸτιτα έναν ϛτα 100—200 χρόνια.

Σ' αφτι τιν μπροϛύρα αναφέρυντε μονο μερικά επιϛὸδια, πυ αφορύνε τιν παρὰνομι δυλια τυ Στὰλιν ϛτο Βατύμ.

Αφτο το ϛκὶτϛο το εκδὶνυμε, γιατὶ ὶνε χαραχτιριϛτικὸ για τι βαθια κατανὸιϛι τον ὸρον τυ μεγεθυς κε τυ ὶπϛυς τέτιον γιγαντον, ὸπος ο Λένιν κι ο Σταλιν.

Στιν ιϛτορία τις επανὰϛταϛις μας κε ϛτι ζοί τυ μεγὰλυ Στὰλιν (κι αφτες ι διο ένιες ὶνε ϛτενα περιπλεγμένες αναμετακϛι τυς) τα γεγονοτα τυ Βατύμ ϛτα 1901—1902 ὶνε μονὰχα ένα απ' τα επιϛοδια, μια ϛελιδύλα τις μεγὰλις αφτις ιϛτοριας κε τις μεγὰλις αφτις βιογραφὶας. Πολὶ λιγότερο μέρος πιὰνυνε ϛ' αφτές τα γεγονὸτα πυ κϛετιλὶχτικαν ϛτιν καλιβα τυ απχὰζυ αγρότι Χαϛιμ Σπίρμπα. Σ' αντὶθεϛι, ὸμος, με τις αϛτικές κε πϛεφτο-ϛοϛιαλιϛτικές θεορὶες για τυς αρχιγύς, εμὶς, ι μαρκϛιϛτές-μπολϛεβὶκι, πὰντα ϛινδέναμε τιν ανὰπτικϛι τυ αρχιγύ με τιν ανὰπτικϛι τις

τὰκςις-τυ. Ι ζοὶ τυ Στὰλιν, ὸπος κε ι ζοι τυ Λένιν, ὶνε σφιχτα ςινδεμένι με τι ζοι τον εκατομιριον μαζόν τον εργατὸν κε αγροτον τον οπιον αφτι ὶνε αρχιγι. Να γιατι γιρέβυμε κομάτια απ' τι βιογραφια τυ Στὰλιν ςτα λοκςα ςοκὰκια τις Τςαὸπας, ςτα ςινεργὶα τον εργοςταςιον τον Μανταςεβιδον, Νόμπελιδον, Ρότςιλδον κε ςτα καλὶβια τον αγροτόν, ςαν τυ Χαςιμ Σμὶρμπα.

Το καλιβὰκι το Χαςιμ δεν ίνε τιχέος μικροςταθμος ςτι ζοι τυ Στὰλιν, όπος δεν ινε τιχέο το τςαντιρι τυ Λένιν ςτα 1917, πυ το φρυρύςανε ι εργάτες τις Πετρύπολις.

Ο Στὰλιν γι' αφτό ίνε δινατος, γιατι ιρθε ςτις μὰζες όχι ςαν περαςτικος διαβὰτις, όχι ιςτερ' απ' τι νὶκι, μα ςτο χαραγμα ακομα τυ εργατικυ κινὶματος, κ' ιςτερα ςτα πιο μαβρα χρονια τις αντὶδραςις, ιτανε μαζι με τι μάζα, ζύςε κε δυλεβε μέςα ςτις πιο πικνες εργατικες μαζες. Γι' αφτο ακριβος ο Στὰλιν, όπος κε ο Λένιν, νιὸθι τις ανὰνκες τον μαζον ὸχι μοναχα θεοριτικὰ, αλὰ μ' ὸλι τυ τιν πςιχι κε τιν καρδια. Ακριβὸς γι αφτο ο Στὰλιν μας, ὸπος κε ο Λένιν, αγαπιέτε απεριὸριςτα απ' τὸν εργαζὸμενο λαο.

Το μεγαλὶο κε ι διναμι τυ Σταλιν, ὸπος κε τυ Λένιν, ὲνκιτε ςτο ὸτι ὸταν ιπςὸθικε απ' τιν παρανομι δυλια, απ' το καλιβι τυ Χαςιμ Σμὶρμπα, κ' έγινε ο μεγάλος αρχιγὸς τις πανκὸζμιας επανάςταςις, κατὸρθοςε να μὶνι τέτιος απλός προςιτος κι αντιλιπτος ςτον εργαζόμενο ὰνθροπο,— όπος ὶταν τὸτε, ςτα βαρια κε διςκολα χρονια τις παρανομιας.

Θιμάμε, πος ένας απχαζος αγρὸτις, τον κερο πυ επιςκέφτικε ο Στὰλιν το χοριὸ Οτχαρι, ςτι Σοβετικὶ Απχάζια πια, εκφρὰζοντας διαφορες εφχές ςτο Σταλιν, ίπε τ' ακὸλυθα:

— Στι ζιςι μυ εγὸ ιδα πολυς κιβερνὶτες κε διάφορυς μεγὰλυς ὰντρες, μα ςε κανένα απ' αφτυς δεν αποτὰνθικα με καλο λογο, — εςένα ὸμος, ακριβέ μυ, ς' έφχομε να ζιςις πολα-πολὰ χρὸνια. Εςένα ςε κςέρι ὸλος ο κὸζμος, με ςένα λογαριὰζυντε όλα τα κρὰτι κε αναγνορὶζυν, πος

ίςε μεγάλος άνθροπος. Αφτό το κςέρυν όλι. Εμένα δε με κςιπάζι το ότι σε αναγνορίζι όλος ο κόζμος,—το ακςιοθάβμαςτο ίνε, ότι ς' αναγνὸριςα εγό, ο πιό μικρός κε κατατρεγμένος, ςτα περαζμένα, άνθροπος. Εγό θέλο να πό γιά σένα κάτι το τέτιο, πυ δεν το κςέρυν όλι. Εςί ίςε αφιρχατςά [1])—ςοςτός άντρας.

Ένας άλος αντιπρόςοπος τυ V' ςινεδρίυ τον Σοβιέτ τις Ενοςις—ςτιν τελεφτέα ςινεδρίαςι τυ ςινεδρίυ με ρότιςε, φαρδιά χιρονομόντας.

— Πύ ίνε; Γιατί δεν φένετε; Εμένα δέν μυ χριάζετε τέτιο γεράκι, πυ έχι τι ςινίθια να κάθετε θιμομένα, με ςπυδεότιτα, πάνο ςτο φράχτι, ενό τα πυλάκια πετύν απάνο τυ, το περιπέζυνε, κι αφτό, κι αφτό το ίδιο το γεράκι, χορίς να πετάι απ' το φράχτι (πύ να πάι!), απλόνι μιά τὄνα κε μιά τἄλο πόδι, μα δεν πιάνι κανένα. Εμένα μυ χριάζετε ορινός αετός, πυ πάντα πιάνι όπιονα πρέπι...

Οταν εγὸ ονόμαςα το Στάλιν, ο χορικός, εφχαριςτιμένος, ίπε:

Αφτός ο ίδιος!

Μα ο Στάλιν δεν ίτανε ς' αφτί τι ςινεδρίαςι τυ ςινεδρίυ. Κίνος, φένετε, καθότανε κι έγραφε τιν απόφαςι πάνο ςτιν έκθεςι τις κιβέρνιςις.

Το καλιβάκι τυ Χαςίμ δε βρέθικε τιχέα ςτον επαναςτατικό δρὸμο τυ Στάλιν. Το ζίτιμα δεν ίνε, βέβεα, μόνο για το Χαςίμ, το ζίτιμα ίνε, ότι ςτο παράδιγμα τυ Χαςίμ εμίς βλέπομε, πός ι μπολςεβίκι μπόρεςαν να ςινδέςυν το νεαρό εργατικὸ κίνιμα, πυ μεγάλονε, με τις επαναςτατικές τάςις τις αγροτιάς, μπὸρεςαν να ςινδέςυν το εργατικό κίνιμα με τιν εθνικί επανάςταςι.

Ο οργανοτίς κε οδιγός τον εργατόν τυ Βατύμ, ο

[1]) Αφιρχατςά, ςτιν απχάζικι γλόςα ς'μένι ο ίροας τον ιρόον, πυ γενίθικε απ' τι βροντί κε τον κεραβνό,—ὸχι απλός άντρας, μα τέτιος άντρας πυ έχι μεγάλο νυ, εκςιπνάδα, επιτιδιότιτα, εβλιγιςία κε μεγάλι αγαθί καρδιά.

μπολςεβίκος Σόςο Τζυγαςφίλι, ο μέλοντας αρχιγός τις πανκὸζμιας επανάςτασις, μπὸρεςε νἄβρι το δρὸμο, πυ φέρνι ςτιν πςιχί κι αφτύ ακόμα τυ αγρὸτι Χαςίμ, πυ δεν ίτανε αρκετά ςινιδιτός, μπὸρεςε να ςινδέςι τυς εργάτες-απεργύς τυ Βατύμ τυ 1902 με τυς Χαςίμιδες.

Κ' έτςι, βίμα προς βίμα, ενιέο διεθνικιςτικό, το εργατικό κίνιμα, με τιν οδιγία τον μπολςεβίκον, έπερνε ςτο μέρος τυ τα εκατομίρια τον αγροτόν, ὸπος τις Ροςικίς, έτςι κε τον άλον ιποδυλομένον εθνικὸν περιφεριὸν.

Ακριβός ι λενινιςτικί ςινένοςι ςτιν πρακτικί τις προλετάρικις επανάςταςις με τα αγροτικά επαναςτατικά κινίματα μας οδίγιςε ςτι νίκι τυ Μεγάλυ Οχτόβρι κε ςε κίνες τις νίκες πυ έχυμε ςίμερα.

Ο Στάλιν ίταν ο πρότος κι ο μοναδικός ςιμαχιτίς τυ Λένιν ςτο έργο τις ςφιριλάτιςις κε τις ςοςτίς εφαρμογίς τις Λενινιςτικίς εθνικίς πολιτικίς.

Ενας δυλεφτίς αγρὸτις τις αχτίδας τις Γυταύτας (Απχάζια) ςε μιὰ ςινάθριςι, μιλὸντας γιὰ τιν εκςυςία τον ςοβέτ, εκςέφραςε ικονικά τιν εκςίς ιδέα:

—Αν εμίς, μιά αςίμαντι χύφτα Απχάζον, πυ καταδικαςτίκαμε απ' τιν τςαρικί κιβέρνιςι ςτιν εκςόντοςι, φιλαχτίκαμε ςτον κερὸ τις μεγάλις ανατροπίς (τυ Οχτὸβρι) κε πίραμε το δικέομα γιὰ τι λέφτερι νικοκιριάτικι κε κυλτύρικι ανάπτικςί μας, αφτὸ το χροςτάμε μόνο ςτο Στάλιν μας. Φανταςτίτε, πος ένας τεράςτιος ελέφαντας (ι Οχτοβριανί επανάςταςι) δραςκελίζι νικιφὸρα κε ςτο διάβα τυ—ςτο λιβαδάκι—βλέπι ανιπεράςπιςτα πεδάκια, πυ τάπιαςε ι κακοκεριά. Ο ελέφαντας, θέλοντας να τα γλιτὸςι, ςοριάζετε πάνο ςτα πεδιά. Ενοίτε, τίποτα δε θἄμνιςκε απ' τα πεδιά, όςο αγαθά εςθίματα κι' αν ίχε γι' αφτά ο ελέφαντας, αν δε βριςκὸτανε αφτὸς ο Στάλιν, πυ ςτίλοςε ένκερα τα πόδια τυ ελέφαντα.

Ο αγρότις αφτός εςθάνθικε το ρόλο τυ Στάλιν ςτο έργο τις ςφιριλάτιςις τις λενινιςτικίς εθνικίς πολιτικίς, μολονότι ὶνε ζίτιμα αν θα ίκςερε, πος ς' ένα απ' τα πρότα

νομοθετικά διατάγματα τις ςοβετικίς εκςυςίας, πυ γραφτίκανε με τιν άμεςι ςιμετοχί τυ Στάλιν, ίτανε κε μιὰ παράγραφος, πυ κιρίτι τι „λέφτερι ανάπτικςι τον εθνικὸν μιονοτίτον κε εθνικὸν ομάδον, πυ κατικύνε το έδαφος τις Ροςίας".

Ο Στάλιν δύλεπςε πολά χρὸνια ςτον Αντικάφκαςο. Ι εργάτες κε ι χορικί τυ Αντικαφκάςυ τον αγαπύνε με ιδιέτερι ενκαρδιὸτιτα κε θερμότιτα, κε περιφανέβυντε, γιατί ο Στάλιν άμεςα τυς οδιγύςε ςτον αγὸνα ενάντια ςτον τςαριζμὸ κε δεν ίνε τιχέα κίνα τα επίμονα παρακάλια τον γνορίμον μυ απχάζον απ' το Βατύμ, πυ θέλυνε νἆνε γραμένα κε εκδομένα τ' απομνιμονέβματά τυς γιά το Στάλιν τον μακριζμένον εκίνον κερόν.

Μά ι αγάπι τον εργαζόμενον τυ Αντικαφκάςυ γιά το Στάλιν δεν ίνε μόνο καρπὸς εθνικίς περιφάνιας. Αφτί ι αγάπι ίνε κίνι ι ίδια πελόρια αγάπι, πυ ι εργαζόμενι τυ Αντικαφκάςυ τρέφυνε προς το Λένιν, κίνι ι ίδια πελὸρια αγάπι, πυ ι επαναςτάτες εργαζὸμενι όλυ τυ κὸζμυ τρέφυνε προς το Λένιν κε το Στάλιν, ςαν αρχιγύς τις επαναςτατικίς ανθροπὸτιτας.

Ο Στάλιν κε το κόμα τυ ὶνε δινατί με τιν ιποςτίριξι τον εκατομιρίον Χαςίμιδον κε Ιβάνιδον, κε ι Χαςίμιδες κε ι Ιβάνιδες ὶνε ανίκιτι, γιατί επικεφαλίς τυς ςτέκι τέτιος ατςαλένιος, αλίγιςτος, μεγαλοφιίς αρχιγός,—ο ακριβός μας κε αγαπιμένος μας Στάλιν.

Ν. ΛΑΚΟΠΑ.

Στα περίχορα τυ Βατύμ κςαπλδθικαν ι φάμπρικες, τα εργοστάςια κε ι εργατικές ςινικίες. Μαζί τυς ςφιχτίκανε ςτενά τα ατζάρικα κε απχάζικα χοριά. Στιν περίοδο, πυ περιγράφυμε, το πιό μεγάλο εργοστάςιο στο Βατύμ ίτανε το εργοστάςιο τυ Ρότζιλδ „Πνιτὸ“. Σ' αφτό δύλεβαν ίςαμε έκςι χιλιάδες εργάτες. Στο εργοστάςιο τυ Χατςατυριὰντς δυλέβανε χίλιι διακόςιι άνθροπι. Τα διό εργοστάςια τον Μαντάςεφ ενόνανε τέςερις χιλιάδες κε μιά ςιρά άλα μικρά εργοστάςια, ίςαμε διό χιλιάδες εργάτες. Εχτός απ' αφτό, ςτα λιμενικά έργα δυλέβανε ίςαμε τρίς χιλιάδες εργάτες. Εχτός απ' τυς ντόπιυς Ατζάραλιδες, ι περιςότερι ίςανε χοριάτες απ' τι Γύρια, Μινκρέλια, Ιμερέτια, κε Απχάζια. Ίςαν ακόμα κε πολί ρόςι, αρμένιδες κι άλι. Αφτί ίςανε φτοχί αγρότες, πυ πίγανε ςτις φάμπρικες κε ςτα εργοστάςια ελπίζοντας να κςελαφρόςυνε τι βαριά ικονομικί τυς κατάςταςι.

Ι εργάτες ζύςανε ςινίθος ςτις αχτίδες τυ Παρτςχανά κε Γοροντόκ [1]). Επιδί όμος ο αριθμός τον εργατόν όλο κε περίςεβε, κ' ι έχταςι τον αχτιδικὸν ςινικιόν γινότανε όλο κε πιό ςτενόχορι, ι „πατέρες“ τις πολιτίας αρχίςανε να ςκέφτυντε ςτα ςοβαρὰ γιά το ζίτιμα: πός θα ίτανε δινατό να βολέπςυνε ακόμα τυς εργάτες με τις ικογένιές τυς έκς' απ' τιν πόλι.

Παράμερα απ' τον Παρτςχανὰ κε το Γοροντόκ, ςτιν αντικρινί άκρι τις πολιτίας, βριςκότανε ένα μεγάλο βαλ-

---

[1]) Προάςτια τυ Βατύμ.

τόδικο μέρος, πὒχε τεργιαχτί ονομασία „Τςαόπα“[1]). Αφτὰ τα, με ςινχορίτε γιά τιν έκφρασι, „χόματα“ τα βγάλανε ςτιν πύλιςι από ένα καπίκι ι οργιά. Ίνε εφκολονὸιτο, πος ι τέτια „φτίνια“ ανάνκαςε τυς εκςαντλιμένυς απ' τι φτόχια εργάτες ν' αρπαχτύνε απ' τἄχιρο, πυ τυς άπλοςε το „φιλόςτοργο“ χέρι τον τςινόβνικον τις πολιτίας. Πάνο ςτυς βάλτυς αρχίςανε να φιτρόνυνε ςπίτια „πάνο ςε ορνιθένια πόδια“, ςχιματίζοντας λίγο κατ' ολίγο μεγάλι εργατικί ςινικία.

Μ' αφτές τις τρίς εργατικές ςινικίες—Γοροντόκ, Παρτςχανὰ κε Τςαόπα—ςινορέβυνε τα χοριὰ Μαχμυτια, Φερια, Φεζια, Σαλιπαύρι, Άνκιςα κε Καχαμπέρι. Μέρος απ' τυς κατίκυς αφτόν τον χοριόν, επιδί απ' τι μιά μεριά, δεν ίχανε ελέφθερα χόματα γιά καλιέργια, κι' απ'τιν άλι, γιατί ίςανε πολί φτοχί, ανανκαςτίκανε να πάνε να δυλέπςυνε ςτις φάμπρικες, ςτα εργοςτάςια κε ςτα λιμενικὰ έργα. Κατ' αφτό το τρόπο, ι ςτενί ένοςι κε ςινάφια τον εργατόν κε αγροτόν θεμελιόθικε όχι μονάχα γιατί κατικύςανε ςιμὰ ο ένας με τον άλο, αλά γιατί βρίςκονταν κε ςτιν ίδια ικονομικί κατάςταςι.

Κι' όταν μέςα ς' αφτί τιν άκλιρι προλεταριακί μάζα ρίχτικε ο πρότος επαναςτατικὸς ςπόρος—βλάςτιςε γρίγορα. Απ' τις εργατικές ςινικίες άρχιςε ν' ακύετε φανερὰ κι' απότομα ι φονί τυ ερεθιζμένυ απ' τι ςκλαβιὰ κε τιν πίνα προλεταριάτυ, κε κατόπι τυ μίλιςε, κ' ι αγροτιὰ. Κι όςο πιό επίμονα προςπαθύςε ι εκςυςία να πνίκςι το επαναςτατικό μυμυριτό, πυ δινάμονε, τόςο πιό γερί γινότανε ι ταξικί αφτοςινίδιςι τον εργατόν κε τον αγροτόν.

---

[1]) „Τςαόπα“ ςτα γρυζίνικα ςιμένι βάλτος.

Λίγο-λίγο αφτί ι ζίμοςι άρχιςε να πέρνι οριςτικές μορφές. Στα 1897 στον Παρτςχανά οργανόθικε ο πρότος παράνομος ςοςιαλ-διμοκρατικός όμιλος, κε ίςτερ' από κάμποςα χρόνια, παράλιλα με τιν άφκςιςι τον τέτιον ομίλον, όπος τυ Παρτςχανά, ςτο χοριό Καχαμπέρι γενιέτε επαναςτατικί αγροτικί ομάδα, πυ ςινδέετε με τυς επαναςτάτες εργάτες τον εργοςταςίον τυ Σιδερίδι, Μαντάςεφ κε Χατςατυριάντς.

Ο όμιλος τυ Παρτςχανά, επιδί ίτανε ολιγάριθμος ςτιν περίοδο 1897—1901, δεν μπορύςε ν αναπτίκςι φαρδιά τι δυλιά τυ, πυ ίχε, κιρίος, προπαγανδιςτικό χαρακτίρα.

Σινίθος ςτις γιορτές τυ Παρτςχανά, ςτι ςκεπαζμένι με πραςινάδα πλατία, μαζέβυνταν ι εργάτες κε οργανόνανε εκί πανιγίρια με πεχνίδια, χορύς, κε τα ρέςτα. Αφτά τα πανιγίρια τα εποφελύντανε ι προπαγανδιςτές γιά να κάνυνε ομιλίες με τις κςεχοριςτές ομάδες τον πιό προτοπόρον εργατόν.

Ι αςτινομία ίτανε ενίμερι γιά τιν ίπαρκςι αφτύ τυ ομίλυ, μα δεν μπορύςε να τον „τςακόςι" κςαφνικά, τι ςτιγμί τις άμεςις πολιτικίς τις δυλιάς: μόλις παρυςιαζότανε πυθενά κανένας αςτινομικός ιπάλιλος, με μιάς ι ομάδες, πυ ςινομιλύςανε, αρχίζανε να χορέβυν ίτε να πέζυνε τόπι. Τυς „χορύς" διέφθινε ο χοροδιδάςκαλος Ιβλιάν Σαπατάβα, πυ δύλεβε ςτον όμιλο τυ Παρτςχανά. Ι αθοότιτα τις διαςκέδαςις έπιθε τιν αςτινομία πος εδο πέρα δεν ιπίρχε τίποτα το „άνομο". Κάποτε το πεχνίδι με το τόπι μπροςτά ςτιν αςτινομία διεκςαγότανε με τόςο ζίλο κε „επιδιχτικότιτα," πυ το τόπι τίχενε να χτιπάι ςτα κεφάλια τον αςτινομικόν, πράμα, πυ τυς έπιθε περιςότερο γιά τιν αθοότιτα τις ςινάθριςις.

Στα τέλι τυ 1901 έφτασε στο Βατύμ απ' τιν Τιφλίδα ένας απ' τυς καθοδιγιτές τυ ενιέυ ακόμα τότε ςοςιαλ-διμοκρατικύ κόματος, στον οπίο ίχε ανατεθί ι καθοδίγιςι τις παράνομις δυλιάς τις οργάνοςις τυ Βατύμ, ο ςιν. Σόςο Τζυγαςφίλι (Ιοςίφ Βιςαριόνοβιτς Στάλιν).

Ο ςιν. Σόςο, όπος τον ονόμαζαν ι επαναςτάτες εργάτες, ενκαταςτάθικε στο Βατὺμ, στιν οδό Τιφλίδας, στο διαμέρζιμα τυ εργάτι Τςχείτζε, απ' το εργοςτάςιο τυ Μαντάςεφ.

Ο ςιν. Σόςο, αφύ γνορίςτικε με τι δυλιά τυ ομίλυ τυ Παρτςχανά, σε μιά ςιζίτιςι μ' ένα απ' τα μέλι τυ ομίλυ, τον Ιβλιαν Σαπατάβα, ίπε:

— Ι δυλιά σας προχοράι πολι αργά, κε όμος πρέπι να πετίχυμε, όςο το δινατό γριγορότερα τιν ανάπτιξι τυ επαναςτατικύ κινίματος.

Αρχίζοντας τι δυλιά ο ςιν. Σόςο, πρότα-προτα προςέλκιςε ς' αφτί τα μέλι τυ ομίλυ τυ Παρτςχανὰ. Εποφελύμενος τις ςχέςις τυς με τυς εργάτες, άρχιςε να προςελκίι όλο κε νέες ομάδες εργατόν, αναθέτοντας στον καθένα απ' αφτύς ξεχοριςτά καθίκοντα: να κάνυν αγκιτάτςια, στα φάμπρικά τυς ίτε στο εργοςτάςιο, στυς έμπιςτυς εργάτες κε να τυς τραβίξυνε στι δυλιά τις παράνομις οργάνοςις.

Ι πρότι ςτενί ςινεδρίαςι απ' τυς αντιπροςόπυς τον εργατον τον εργοςταςίον Μαντάςεφ, Ρότςιλδ, Σιδερίδι κε άλον, έγινε κάτο απ' τιν καθοδίγιςι τυ ςιν. Σόςο. Σ' αφτί τι ςινεδρίαςι, όπος διιγίτε ο ςιν.Κοτρικάτζε, ο ςιν. Σόςο ίπε:

— Εμένα, ςίντροφι, μ' έςτιλαν σε ςάς ι εργάτες τις Τιφλίδας, γιά να κυβεντιάςο μαζί σας. Όπος ξέρετε, ι εργάτες τις Τιφλίδας, ξιπνίςανε απ' τον ίπνο τυς κ' ετιμάζυντε γιά τον αγόνα ενάντια στυς εχθρύς τυς. Ι εργάτες

όμος τυ Βατύμ κιμύντε ακόμα ίςιχα. Εγό ςας προςκαλό ν' ακολυθίςετε το παράδιγμα τον εργατόν τις Τιφλίδας κε να βαδίςετε μαζί τυς χέρι με χέρι ενάντια στυς κινύς εχθρύς.

Ι δέφτερι μιςτικί ςινεδρίαςι έγινε ςτο ςπίτι τυ Τςχείτζε. Σ' αφτίν, τιν πιό πολιπλιθί ςινεδρίαςι ο ςιν. Σόςο ίπε:

Αρχίζοντας απ' τυς Μαντάςεφ κε τυς ιπαλίλυς τυ κε τελιόνοντας στυς χοροφίλακες, όλι τυς ίνε αφεντικά μας, κε μάλιςτα τέτια αφεντικά, στα οπία χριάζετε, εμίς να δυλέβυμε περιςότερο, να τρόμε λιγότερο κε να μιλάμε ακόμα πιό λίγο γιά το τί θέλυμε να φάμε. Νά, μ' αφτά τ' αφεντικά εμίς πρέπι ν' αγονιςτύμε, γιὰ να μπορῦνε ι εργάτες να μιλάνε λέφτερα γιά τις ανάνκες τυς.

— Πολί ςιχνά,—διιγίτε, ένας από κίνυς, πυ πίρανε μέρος ς' αφτί τι ςινεδρίαςι, ο ςιν. Π. Δολιπάτζε,—ακύαμε, πός ο ςιν. Σόςο ανάφερνε τὄνομα τυ Λένιν. Τ' όνομα τυ Λένιν ίταν αδιάςπαςτα ςινδεδεμένο στις ομιλίες τυ Σόςο γιά τις όλο κε νέες προςελκίςις έμπιςτον εργατόν στιν ιπόθεςι τις επανὰςταςις: „Εμάς μας χριάζετε ι μάζα,— έλεγε ο Σόςο,—κε μονάχα ι μάζα. Χορίς αφτίνα, τίποτα δε θα μπορέςυμε να κάνυμε“.

Τα λόγια τυ ςιν. Σόςο επαλιθέβανε γρίγορα στιν πράκςι: στις φάμπρικες κε στα εργοςτάςια οργανόνυνταν πολιτικί όμιλι, επαναςτατικοπιύνταν ι εργατικί μάζα στο ςίνολό τις, κε φενότανε, πος πλιςιάζυνε γεγονότα, πυ ιπόςχυνταν να κςετιλιχτύνε ςε φαρδί απεργιακό κίνιμα.

Στα 1901 στο εργοςτάςιο „Πνιτό“ ι εργάτες, γιά πρότι φορά, παρυςιάςανε ικονομικές απετίςις.

Γιά τιν παράνομι δυλιά τυ ςιν. Σόςο, τον κερό πυ κατικύςε στιν οδό Τιφλίδας, ι αςτινομία τὄμαθε. Το περιςτατικό αφτό τον ανάγκαςε να μετακομιςτί προςορινά ςτο Γοροντόκ ςτο ςπίτι τυ Σιλβέςτρυ Λομτζάρια. Επιδί όμως κ' ι εδό διαμονί τυ δεν ίταν ολότελα εκςαςφαλιζμένι, ο ςιν. Σόςο περνόντας μιά ςτο ςπίτι τυ Λομτζάρια κε μιά ςτο ςπίτι τυ Αλάνια, βρέθικε μπροςτά ςτιν ανάνκι να γιρέπςι πιό ςίγυρο καταφίγιο, όχι μονάχα γιά τον εαφτό τυ, αλά κε γιά το παράνομο τιπογραφίο, πυ βριςκότανε ςτο ςτάδιο τις οργάνοςίς τυ.

Ο όμιλος τυ εργοςταςίυ Μαντάςεφ ανάθεςε ςτον Ιλαρίονα Δαραχβελίτζε κε ςτον Ιβλιάν Σςαπατάβα ν' αναζιτίςυνε κατάλιλι κατικία.

Ι νεοςίςτατι εργατικί ςινικία Τςαόπα ακόμα δε βριςκότανε κάτο απ' τιν επιτίριςι τις αςτινομίας. Αφτό πολί ςίντροφι τ' αποδίνανε ςτο γεγονός, ότι τα ταξίδια ςτυς αδιάβατυς βάλτυς τις ςινικίας δεν αρέςανε πάντα ςτυς αςτινομικύς ιπαλίλυς.

Σ' αφτί τιν εργατικί ςινικία βριςκόταν ένα ςπίτι, πυ άνικε ςε διό νικοκιρέυς· το μιςό, με τρία δομάτια, ίτανε τυ Νίκυ Νατςβαλάβα. Σ' αφτό ζύςε ο Ιβλιάν Σαπατάβα με τι γινέκα τυ τι Δέςπινα Σαπατάβα. Τ' άλο μιςό, πυ ίχε κε κίνο τρία δομάτια, ίτανε τυ Μάντο Ρυςίτζε, κ' έτιχε ς' αφτί τιν περίςταςι νἆνε λέφτερο. Ο Ιλαρίον Δαραχβελίτςε, ςτον οπίο αναθέςανε να βρί μαζί με τον Σαπατάβα κατικία για το ςιν. Στάλιν, χριαζότανε κι ο ίδιος κατικία, κε ςτον όμιλο τυ Μαντάςεφ αποφαςίςτικε, να νικιάςυνε αφτό το διαμέριζμα ςτ' όνομά τυς ι αδελφί Ιλαρίον κε Τςαριςμάν Δαραχβελίτζε κι ο ςιν. Σόςο να ενκαταςταθί εκί παράνομα, μαζί με το παράνομο τιπο-

γραφίο. Ι αδελφί Δαραχβελίτζε πιάςανε τα διό δομάτια κε ςτο τρίτο μετά μιά βδομάδα πέραςε ο ςιν. Σόςο. Γρίγορα μεταφέρθικε εκί κε το παράνομο τιπογραφίο. Σχεδόν ταφτόχρονα με το ςιν. Σόςο ςτο διαμέριζμα τον αδελφόν Δαραχβελίτζε ενκαταςτάθικε κ' ένας απ' τυς επαναςτάτες εργάτες κίνυ τυ κερύ—ο Κότςιας Καντελάκι.

Απ' τι ςτιγμί πυ μετακομίςτικε ο ςιν. Σόςο ςτο διαμέριζμα τυ Δαραχβελίτζε αρχίζι ι ακόμα πιό επίμονι, ενεργιτικί, πιρετόδικι κε με πλάνο δυλιά: ςτιν ιπόθεςι τυ επαναςτατικύ κινίματος τραβιύντε όλο κε περιςότερα ςτελέχι ςινιδιτόν εργατόν, φαρδένι το δίχτι τον πολιτικόν ομίλον, ριζόνετε ι ταξικί αφτοςινίδιςι μέςα ςτι φαρδιά εργατικί μάζα. Σχεδόν κάθε νίχτα ο ςιν. Σόςο ςινκαλύςε ςτο δομάτιό τυ ςινεδριάςις τον καθοδιγιτόν κε τυ αχτίβ τον παράνομον ομίλον. Στις ςινεδριάςις επεξεργάζυνταν κε προετιμάζυνταν ζιτίματα για τα πολιτικά κινίματα τον εργατόν, για τιν προετιμαςία τον ςτάςεον κε τον απεργιόν. Ιςτερ' απ' τις ςινεδριάςις ίςαμε τα ξιμερόματα ο ςιν. Σόςο μαζί με τον αχόριςτο βοιθό τυ, το ςτιχιοθέτι Γιόργι Τέλια, τίπονε ςτο παράνομο τιπογραφίο προκιρίξις.

Κάθε πίεςι πάνο ςτυς εργάτες απ' τιν εργοςταςιακί διέφθινςι, κάθε εκδίλοςι τον αρχόν, πυ ιποςτίριζε τα ςιμφέροντα τον εργοςταςιάρχον, βρίςκανε τιν αντανάκλαςί τυς ςτις προκιρίξις πυ βγένανε απ' το πιεςτίριο τυ ςιν. Σόςο. Αφτές ι προκιρίξις ερεθίζανε, ταράζανε τυς εργάτες, ξιπνύςανε τιν ταξικί τυς αφτοςινίδιςι, προκαλύςανε ζοιρές κε φοναχτές ςιζιτίςις γιά το ότι, χριάζετε να διαδιλόςυνε μεγαλόφονα το δίκιο τυς, να ιποβάλυνε τις ικονομικές κε πολιτικές τυς απετίςις, ν' ανανκάςυνε τυς επιχιριματίες να τις ικανοπιίςυνε.

Τα γεγονότα κσετιλίχτικαν γρ'γορα.

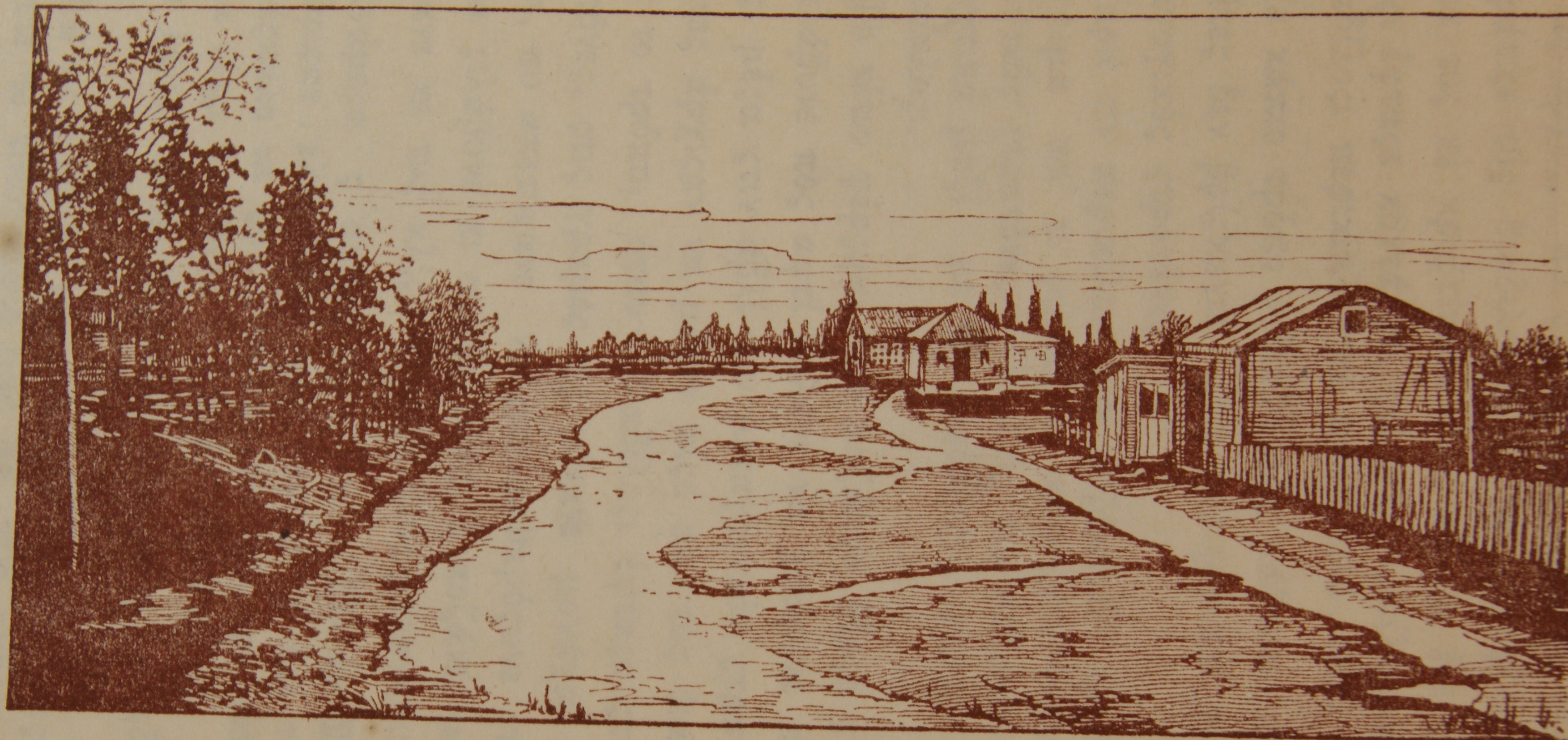
Στις 31 τυ Γενάρι ι εργάτες τυ εργοστασίυ Μαντάσεφ κίριкσαν απεργία διαμαρτιρίας ενάντια στις ενέργιες τυ διεφθιντί τυ εργοστασίυ. Ι αστινομία σινέλαβε περισότερυς από 100 εργάτες. Μα ι εργάτες στέκυνταν στέρεα, ι απεργία εκσακολύθισε περισότερο από διό βδομάδες κε τέλιοσε με νίκι τον εργατόν—πάφθικε ο διεφθιντίς τυ εργοστασίυ, όλι ι εργάτες πυ διόχτικαν παρθίκανε πίσο, πλιρωθίκανε τα μεροκάματα γιά το χρόνο τις απεργίας κ.τ.ρ.

Τον ίδιο κερό στο εργοστάσιο τυ Ρότσιλδ παφθίκανε 382 παλιί εργάτες—„πολιτικά ίποπτι". Στι 1 τυ Μάρτι τυ 1902 ι εργάτες τυ εργοστασίυ κιρίκσανε απεργία κε με τιν καθοδίγισι τυ σιν. Σόσο επεκσεργαστίκανε μιά σιρά απετίσις γιά να τις ιποβάλυνε στι διέφθινσι τυ εργοστασίυ, ανάμεσα στις οπίες ίτανε κε ι ανακάλεσι τον παβμένον εργατόν πίσο στι δυλιά κε ι εφαρμογί τις 8-ρις εργατικίς μέρας.

Στις 7 τυ Μάρτι τυ 1902, στιν πλατία τυ τύρκικυ παζαριύ, έγινε το πρότο στιν ιστορία τυ εργατικύ κινίματος τυ Βατύμ σιλαλιτίριο με 6 χιλιάδες εργάτες, όπυ σιζιτιθίκανε ανιχτά ι απετίσις τον εργατόν. Αφτό το σιλαλιτίριο διαλίθικε απ᾽ τυς κοζάκυς. Σ' αποτέλεζμα τις στάσις σιλιφθίκανε ίσαμε εκατό εργάτες.

Τιν άλι μέρα, στις 8 τυ Μάρτι, ο σιν. Σόσο οργάνοσε επιβλιτικί διαδίλοσι διαμαρτιρίας με τιν απέτισι τις απελεφθέροσις τον σιλιφθέντον εργατόν.

Ι πρωτοφανίς γιά το Βατύμ οργανομένι μάζα τον εργατόν, κσεκίνισε γιά τιν περιφεριακί φιλακί με επαναστατικά σινθίματα. Το γεγονός αφτό ίτανε τόσο απρόοπτο

Ι εργατικι ςινικια Τςαοπα

γιά τις αρχές, πὺ στο δρόμο πρός τι φιλακί, κανίς δεν ςινκράτιςε τυς διαδιλοτές, ι δέ χοροφίλακες αφίςανε τα πόςτα τυς κε κριφτίκανε ςτις αβλές. Κε μόνο όταν ι διαδίλοςι έφταςε κοντά ςτι φιλακί, ςινίλθανε ι αρχές κι όλι ι διαδίλοςι περικικλόθικε από ςτενό κλιό έφιπον κοζάκον.

Με κάπιο τρόπο ι διαδιλοτές μάθανε πος ι ςιλιφθέντες εργάτες δεν βρίςκυντε ςτιν περιφεριακί φιλακί αλὰ ςτυς μεταγογικύς στρατόνες.

Παρά τιν περικίλοςι τον κοζάκον, ι εργάτες ςτραφίκανε πςίχρεμα απ' τι φιλακί κε κατεφθινθίκανε προς τυς μεταγογικύς ςτρατόνες. Ο κλιὸς τον κοζάκον κςεκίνιςε προφιλαχτικά μαζί με τι διαδίλοςι, χορίς να διαςπάι τιν περικίκλοςι.

Το τέτιο φέρςιμο τον κοζάκον έδοςε ςτυς εργάτες να καταλάβυνε πος αφτί θέλυνε να μπάςυνε ολόκλιρι τι διαδίλοςι μέςα ςτιν αβλί τον μεταγογικόν ςτρατόνον, κε πολί εργάτες άρχιςαν να μένυν πίςο απ' τυς διαδιλοτές. Κατ' αφτό το τρόπο, όταν ι διαδίλοςι έφταςε ςτυς μεταγογικύς ςτρατόνες, ςτις γραμές τις μίνανε μονάχα 400—500 άνθροπι, πυ απετύςανε να απελεφθερόςυνε τυς ςιλιφθέντες ίτε να ςιλάβυνε κι αφτύς όλυς. Ι κοζάκι, με πονιριά, τυς μπάςανε κε τυς κλίςανε μέςα ςτυς μεταγογικύς ςτρατόνες.

Ανάμεςα ς' αφτύς ίτανε κι ο Ιβλιάν Σαπατάβα, πυ τον άφιςαν ελέφθερο, ςαν γνοςτό ς' όλι τιν πολιτία χοροδιδάςκαλο κε ςαν άνθροπο πυ δεν τον ιποπςιάζυνταν ςε τίποτα (έτςι διιγίθικε ο Ιβλιάν Σαπατάβα).

Ο Ιβλιάν τότε έτρεκςε ςτο ςπίτι κε ιδοπίιςε το ςιν. Σόςο:

—Μιά κε ςινέβικε τέτια ατιχία, ςιμένι, πος το μέρος πυ βρίςκετε το τιπογραφίο μας θα γίνι αμέςος γνοςτό ςτιν αςτινομία. Γρίγορα πρέπι να το ςικόςυμε από δό, αλιός όλι θα χαθύμε.

Ο σιν. Σόσο ς' αφτό απάντισε:

—Θα οργανόσυμε ξανά διαδίλοσι γιά ν'απελεφθερόσυμε τυς 450 εργάτες, πυ χοθίκανε στυς μεταγογικύς στρατόνες, όσον αφορὰ δε το τιπογραφίο, εσί πολί μίν ανισιχίς, έτσι αμέσος δέ θα τυ ριχτύνε.

Στις 9 τυ Μάρτι, το προί, βγίκανε ξανὰ σε διαδίλοσι παραπάνο από τρίς χιλιάδες εργάτες. Ι εργάτες σα λάβα πυ κόχλαζε, ξεχιθίκανε προς τυς μεταγογικύς στρατόνες. Μπροστά πίγενε ο σιν. Σόσο κι ο σιν. Γερόντις Καλαντάτζε.

Όταν ι εργάτες πλισιάσανε κοντά στυς στρατόνες σιναντίσανε τις λόνχες τον στρατιοτόν, τυς οπίυς διιχύσε ο λοχαγός Ανάτζε. Ι διαδιλοτές σα νά τα χάσανε, μά κίνι τι στιγμί, πάνο απ' το πλίθος, ακύστικε ι φονί τυ σιν. Στὰλιν:

— Ι στρατιότες δέ θα μας πιροβολίσυν, κε τυς αξιοματικύς μίν τυς φοβάστε. Βαράτε τυς στο κέφαλι κε θα πετίχυμε τιν απελεφθέροσι τον σιντρόφον μας.

Το πλίθος μύνκρισε κε κίνισε απιλιτικό προς το μέρος τον στρατόνον.

— Απελεφθερόστε τυς σιντρόφυς μας, ίτε καθίστε κ' εμάς μαζί τυς!—ακυστίκανε ι φονές τον εργατὸν.

Ο λοχαγός Ανάτζε όμος διάταξε: „Πίρ!“. Κέ, παρόλον ότι, πολί στρατιότες πιροβολίσανε στον αέρα, σκοτοθίκανε όμος 14 εργάτες κε λαβοθίκανε περισότερι απ' τυς σαράντα.

Ι άγρια κ' εματιρί αφτί εξόντοσι αναστάτοσε όλο το εργατικό Βατυμ, πυ απάντισε στις τέτιες πράξις τον τσαρικόν τσιρακιόν με γενικί απεργία. Ι δέ κιδίες τον θιμά-

Το Τυρκικο παζαρι ςτο Βατυμ

τον τυ εματιρύ τυφεκιζμύ κςεχιθίκανε ςε μεγαλιόδικο ςι-λαλιτίριο, όπυ ι ομιλιτές στιγματίςανε με έςχος κε τι τςαρικί κιβέρνιςι, κε τ' αφεντικά τυς—τυς καπιταλιςτές.

Τα γεγονότα τις 9 τυ Μάρτι πέκςανε μεγάλο ρόλο γιά το κςεκαθάριζμα τις τακςικίς ςινίδιςις τον εργατόν τυ Βατύμ. Ο ςιν. Σόςο τα εποφελίθικε γιά να βαθίνι κε να φαρδίνι τιν προπαγάνδα τον ιδεόν τυ ςοςιαλιζμύ ανάμεςα στυς εργάτες, γιά να βάλι πιό σταθερά τιν ιπόθεςι τις οργάνοςις τον εργατόν κε να τυς ςιςπιρόςι στενότερα γίρο στιν κοματικί ςιμέα.

Ι 450 εργάτες, πΰςανε κλιζμένι στυς μεταγογικύς στρατόνες, εκςορίςτικαν αμέςος απ' το Βατύμ. Ι μάρτιρες όμος τις εματιρίς εκςόντοςις, ι Γυριότες, Μινκρέλι, Ιμεριτίνι κ' ι άλι μπατράκι κε άκλιρι αγρότες κυβαλίςανε μαζί τυς στιν πατρίδα τυς τις προκιρίκςις πυ εκδοθίκανε στο Βατύμ, γραμένες απ' το ςιν. Σόςο, γιά τα γέγονότα τις 9 τυ Μάρτι, κε διαδόςανε στα χοριά τις Διτικίς Γεοργίας το επαναςτατικό μικρόβιο, πυ βρίκε εδό εβνοικό έδαφος. Αμέςος ίςτερ' απ' αφτό αρχίςανε ανιχτές ταραχές τον αγροτόν ενάντια στυς τςιφλικάδες κε τιν κιβέρνιςι.

Ι επαναςτατικί οργάνοςι ίχε μεγάλες απόλιες, μα τα θίματα τις 9 τυ Μάρτι δεν χαλάροςαν τις γραμές τον αγονιςτόν, αλ' αντίθετα τις πίκνοςαν πιό γερά.

Απ' τι στιγμί τις ακςέχαςτις αφτίς διαδίλοςις ι αςτινομία έπεςε στα ίχνι τυ ςιν. Σόςο.

Σινέβικε αφτό έτςι: ανάμεςα στυς λαβομένυς απ' τα τςαρικά βόλια βρέθικε κι ο Γερόντις Καλανάτζε, πΰτανε

ςτι διαδίλοςι μαζί με το ςιν. Σόςο. Ίτανε πλιγομένος ςτο χέρι. Μί δίνοντας ςιμαςία ο ςιν. Σόςο ςτο επικίνδινο τις κατάςταςις, έβαλε τον Γερόντι ς' ένα αμάκςι κε τον έφερε ςτιν Τςαόπα ςτο ςπίτι τυ. Ι αςτινομία δεν μπόρεςε να παρακολυθίςι ίςαμε το τέλος, ςε πιό ςπίτι ακριβός έφερε το Γερόντι ο ςιν. Σόςο, μ' όλα τάφτά, όμος, τα ίχνι πυ οδιγύςανε ςτο μέρος πυ ζύςε ο ς. Σόςο, ίςαμ' ένα βαθμό, ανακαλιφτίκανε.

Ο ςιν. Σόςο αφτό το κατάλαβε. Ιδοπίιςε τυς αδελφύς Δαραχβελίτζε κι όλυς όςυς ζύςανε ς' αφτό το ςπίτι, πος όταν γιρίζυνε ςτο ςπίτι να μπένυνε από διάφορες αβλές γιὰ να μπερδέπςυνε τα ίχνι.

Μετά διό βδομάδες, χάρις ςτιν επίβλεπςι τον ενεργιόν τις αςτινομίας απ' τα μέλι τις επαναςτατικίς οργάνοςις, έγινε γνοςτό, πος ι αςτινομία κςέρι κε το μέρος πυ βρίςκετε το παράνομο τιπογραφίο κε τιν κατικία τυ ςιν. Σόςο κε περιμένι μόνο τιν κατάλιλι περίςταςι για να καταλάβι το τιπογραφίο τιν όρα τις δυλιάς.

Ο Ιβλιάν Σαπατάβα πρότινε: να μεταφέρυνε το τιπογραφίο ς' άλο πιό ςίγυρο μέρος, χορίς να χάςυνε ύτε λεφτό. Ο ςιν. Σόςο όμος μ' αφτό δε ςιμφόνιςε.

— Τίποτα,—ίπε,—ςίμερα δε θἄρθυνε, κι άβριο εμίς προφτένυμε να κρίπςυμε το τιπογραφίο. Ίςτερα, κι εγό ο ίδιος δεν το κυνάο πυθενὰ απ' εδό.

Όλι αφτί τι μέρα κι ολόκλιρι τι νίχτα, χορίς να ςταματίςι, ο ςιν. Σόςο δύλεπςε ςτο τιπογραφίο. Μόνο τιν άλι μέρα, όταν πιά ετιμάςτικε το χριαζύμενο ποςό τον προκιρίκςεον, ο ςιν. Σόςο καταπιάςτικε με τι μεταφορά τυ τιπογραφίυ ςε άλο, πιο ςίγυρο, μέρος.

———

Το νεκροταφίο Σούκ-σύ βρίςκετε στο δρόμο, πυ φέρνι απ' το Γοροντόκ στο χοριό Μαχμυτιέ. Φίλακας τυ νεκροταφίυ ίταν ο Ιλαρίον Κατςαχμάτζε, μέλος τις ςοςιαλδιμοκρατικίς οργάνοςις τυ Βατύμ. Νά τί διιγίτε ο ςιν. Κατζχαμάτζε γιά το ρόλο πυ έπεκςε αφτό το νεκροταφίο ςτιν παράνομι επαναςτατικί δυλιά.

— Λίγο πρίν απ' τα εματιρά γεγονότα τυ Μάρτι, διλαδί το Φλεβάρι τυ 1902, μ' επιςκέφτικε ο Σιλβέςτρος Λαμτζάρια κε μυ δίλοςε ότι ίνε αποςταλμένος απ' το ςιν. Σόςο Τζυγαςφίλι, πυ θέλι να ςινκαλέςι γενικί ςινεδρίαςι στο νεκροταφίο.

Εγό κατάλαβα το τί χριαζότανε από μένα κε στιν οριςμένι όρα προετίμαςα όλα τα χριαζύμενα. Αν κε τι νίχτα αφτί έβρεχε δινατά, ςτι ςινεδρίαςι όμος ίρθανε πολί. Μιλίςανε ι ςίντροφι Σόςο Τζυγαςφίλι κε Κότςια Καντελάκι. Το τί ακριβός ιπόθικε ς' αφτί τι ςινεδρίαςι, εγό τόρα πιά δέ θιμύμε, θιμύμε όμος καλά, ότι βάλθικε μπροςτά ςτυς εργάτες το ζίτιμα, πος ίνε ανάνκι να ιποβάλυνε ςτυς εργοδότες τις ικονομικές τυς απετίςις.

Ίςτερ' απ' αφτί τι ςινεδρίαςι εγό κςίπνιςα όςο μπορύςα νορίτερα, γιά να μαζέπςο από χάμο τ' αποτςίγαρα, πυ άφιςαν ι εργάτες, τα ίχνι δέ τον ανθρόπον τἄπλινε ι βροχί. Αφτί τι μέρα έπρεπε να φέρυν στο νεκροταφίο έναν πεθαμένο, κι εγό άρχιςα να ετιμάζο το μνίμα τυ. Τιν όρα πυ δύλεβα, μυ παρυςιάςτικε απ' το Γοροντόκ ο αρχιφίλακας. Με φοβιςμένι κε ςινάμα με απιλιτικί φονί, μυ ίπε:

—Όπος φένετε, εχτές τι νίχτα εδό έγινε ςινεδρίαςι, κ' εςί τίποτα δεν κςέρις!

Τί μπορύςα να τυ απαντίςο; Τυ ίπα μόνο, πος εγό δυλέβο τι μέρα κε δέν κςέρο το τί γίνετε τι νίχτα.

Ο αρχιφίλακας άφριςε απ' τι λίςα τυ κι άρχιςε να φονάζι, μα βλέποντας, πός εγό δε δίνο ςιμαςία ς' όλ' αφτά κε γιρίζοντάς τυ τιν πλάτι ςινεχίζο το ςκάπςιμο, έφτιςε θιμομένα κ' έφιγε.

Στα τέλι τυ Φλεβàρι, ςχεδόν ςτις παραμονές τον γεγονότον τυ Μàρτι, ςτο ίδιο νεκροταφίο ο ςιν. Σόςο κάλεςε ακόμα μια νιχτερινι ςινεδρίαςι, όπυ επεκςεργàςτικε πιά λεπτομεριακα το ςχέδιο τις απεργίας, πυ πρόκιτο να γίνι.

Το νεκροταφίο τυ Σούκ-ςύ ίταν καταφίγιο γιά τυς επαναςτàτες ςτις πιό δίςκολες ςτιγμές τις δυλιάς.

Κάπιο απριλιàτικο βρàδι μπροςτà ςτις πόρτες τυ νεκροταφίυ ςταμάτιςε ένα αμàκςι. Από μέςα βγίκε ο Κότςια Καντελàκι κε φόνακςε κοντà τυ τον Ιλαρίονα Κοτςαχμàτζε.

— Άκυςε, Ιλαρίον. Αφτό το τιπογραφίο, — κι ο ςιν. Καντελàκι έδικςε τ' αμàκςι,—ςυ τὄςτιλε ι οργάνοςί μας κε πρέπι να το κρίπςις καλά.

Μέςα ςτ' αμàκςι ίςανε βαλμένα διό μεγàλα λαγίνια γεμάτα ςτιχία κε το πιεςτìριο. Ο Ιλαρίον φόνακςε τι γινέκα τυ να τον βοιθίςι κε μαζι κυβαλίςανε το πιεςτίριο κε τα λαγίνια μέςα ςτον μπαχτςέ με τις καλαμποκές, πὔτανε κί ςιμά, δίπλα ςτο ςπίτι πυ ζύςε ο Κατςαχμάτζε. Τ'αμάκςι δε γρίγορα κςαφανίςτικε, κυβαλὸντας τον Κὸτςια Καντελàκι.

Ο Ιλαρίον μόλις έφταςε ςτον μπαχτςέ, οταν κςàφνυ ος τ' αφτιà τυ έφταςε απ' το δρομο ο κρότος καλπαςμύ. Χορίς να κατεβàςι απ' τον όμο τυ το πιεςτίριο, ο Ιλαρίον κρίφτικε πίςο από ένα θάμνο κε ίδε έφιπυς χοροφίλακες να τραβύνε προς το Γοροντόκ. Άμα πέραςαν, ο Ιλαρίον ςικόθικε κε θέλιςε να κυβαλίςι το πιεςτίριο παραπέρα. Αφτί όμος τι ςτιγμί ακύςτικε κε πάλι καλπας-

μός. Ο Ιλαρίον, χορίς να κατεβάςι απ' τον όμο τυ το πιεςτίριο, κςανακρίφτικε πίςο απ' το θάμνο. Τύτι ίςανε κοζάκι, πυ περάςανε δίπλα απ' το νεκροταφίο.

Φένετε, πος κ' ι χοροφίλακες κ' ι κοζάκι προςπαθύςανε να πιάςυνε τον Κότςια Καντελάκι μαζί με το τιπογραφίο.

Απ' το προςορινό τυ καταφίγιο ςτο νεκροταφίο τυ Σούκ-ςύ το τιπογραφίο μεταφέρθικε ςτο ςπίτι τυ Σιλβέςτρυ Λομτζάρια. Κ' εδο όμος φάνικε πος ίτανε ςχεδόν αδίνατο να γίνι κάπια ίςιχι δυλιά κε να κριφτί το τιπογραφίο. Ι αςτινομικί ίχανε ιπό επίβλεπςι όλο το Γοροντόκ. Μπροςτά ςτιν οργάνοςι μπίκε το ζίτιμα τις μεγάλις ανάνκις να κριφτί το τιπογραφίο όςο το δινατό πιό μακριά, με τον προιπολογιζμό, βέβεα, πός ο ςιν. Σόςο θα μπορύςε να δυλέβι ς' αφτό.

Στα προτόκολα τις αρχεογραφικίς επιτροπίς τυ Καφκάςυ βρίςκετε ένα ένγραφο πυ λέγι:

„Στα 1830 ι Απχάζια ιποτάχτικε ολότελα".

Έτςι έγραπςε, πολά χρόνια πρίν, με ατάραχι ιςιχία κε αφθάδια, ςτιν έκθεςί τυ ο τςαρικός ςατράπις.

Στα 1830, ςτα ιςτορικά τις Απχάζιας διαδραματίςτικε ένα μεγλο γεγονός, πυ έπεςε ςτο κεφάλι τυ εργαζόμενυ λαύ ςα μεγάλο διςτίχιμα.

Ολόκλιρι χόρα—χόρα, πυ εόνες ιπεραςπίςτικε τιν ελεφθερία τις, „δεν ιποτάςετε" τόςο απλα κε έφκολα. Τότε μόνο ι „καταχτιτές" μπορέςανε „να ιποτάκςυνε τελιοτικά" τιν Απχάζια, αφύ τιν πλιμίριςαν από θάλαςα έματα κε δάκρια, ςπέρνοντας το διάβα τυς με πτόματα Απχάζον, πυ αγαπύςαν τιν ελεφθερία.

Όταν γράφυνταν τα προτόκολα τις αρχεογραφικίς επιτροπίς, ι καταχτιτές θαρύςαν, πος πραγματικὰ ι κατάχτιςι τις Απχὰζιας έγινε τελιοτικὰ κε ςταθερὰ. Μα ι ίδιι ι Απχὰζι καθόλυ δεν ςκέφτονταν έτςι γι᾽ αφτό.

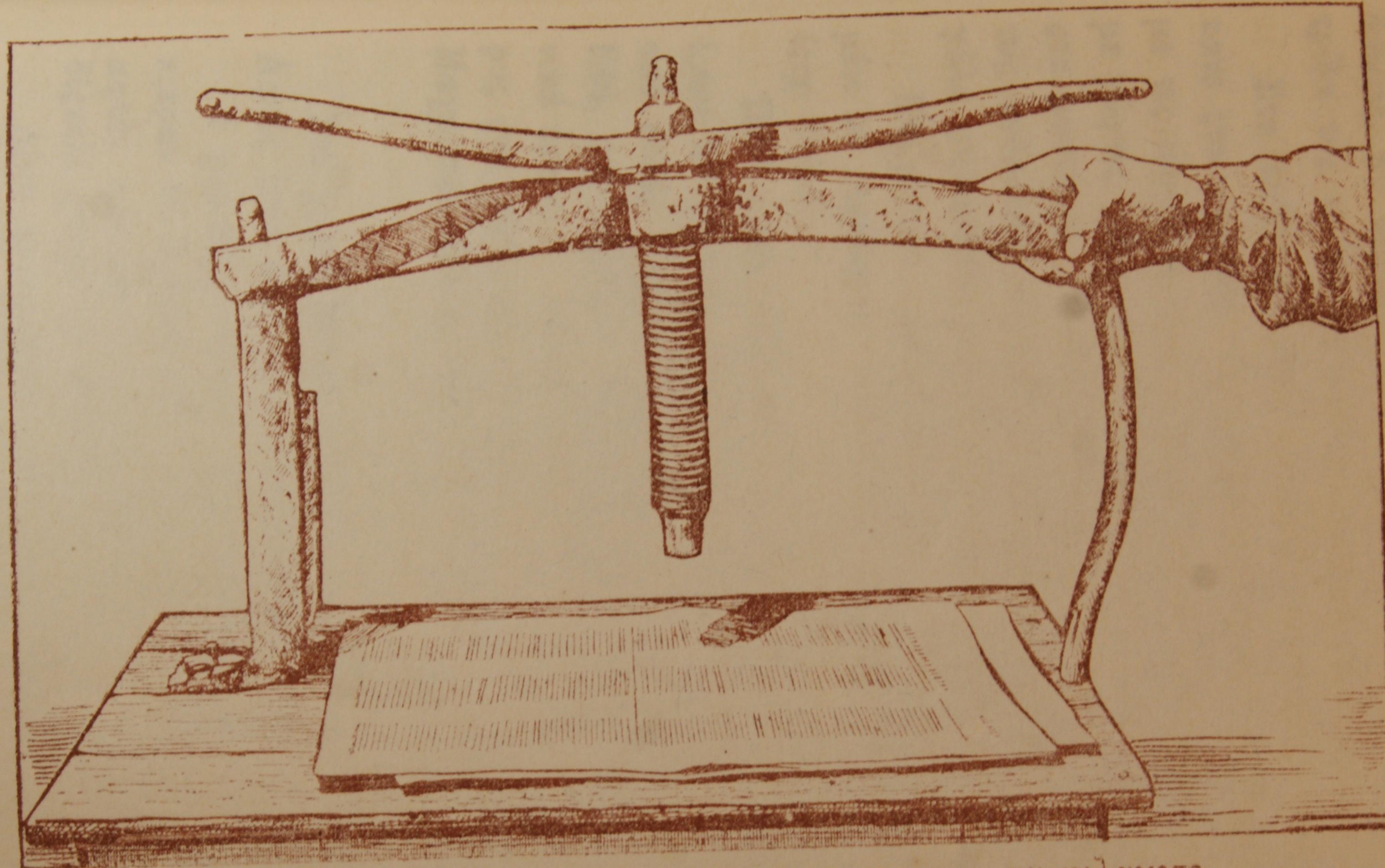
Στα βυνὰ κςεχίθικε πλατί κίμα ανταρτιςίας. Ι ὰνθροπι πυ γίνυνταν αντὰρτες, δεν ίςαν καθόλυ λιςτές, όπος τυς νομίζανε πολί. Αφτί ίςαν ὰνθροπι, πυ δε μπορύςαν να ιποφέρυν έφκολα τιν επέμβαςι τον τςαρικόν ιπαλίλον κε χριςτιανικόν αποςτόλον ςτιν εςοτερικί τυς ζοί, πυ δε θέλανε να ςιμβιβαςτύνε με τον εκβιαζμό τις προςοπικότιτας, με το βάφτιζμα με το ζόρι, με τις αφθερεςίες τον χοροφιλάκον κ.τ.ρ. κ.τ.ρ. Ι ανιπόταχτι αφτί, ςκότοναν τυς κιβερνιτικύς ιπαλίλυς, εκςόντοναν τα ςτρατιοτικὰ αποςπὰζματα, δεν αφίςανε κε τυς αποςτόλυς, κε αποφέβγανε τιν καταδίοκςι τον καταχτιτόν, βγένανε ςτα βυνὰ, γινόντυςαν αντὰρτες— ὰνθροπι έκςο απ᾽ το νὸμο.

Με μιὰ ακςέχαςτι ςελίδα μπίκανε ςτιν ιςτορία τις ιποταγίς τυ Καφκάςυ κε ςτιν ιςτορία τυ επαναςτατικύ κινίματος τις Απχὰζιας ι μεγὰλες ςινκρύςις τον απχάζον αγροτόν με τα τςαρικὰ ςτρατέβματα, ι πιό μεγὰλι κε πιό περιόνιμι απ᾽ τις οπίες τελίοςε με τιν εκςόντοςι ςτιν πλατία τις Λίχνας,[1]) ενός πολιάριθμυ αποςπάζματος κοζὰκον με επικεφαλίς τον ςινταγματὰρχι Κονιὰρ, πυ, πριν απ᾽ αφτό, κίρικςε τυς „εβμενίς" τςαρικύς νόμυς, ςτυς οπίυς δεν ίχε καμιὰ όρεκςι να ιποταχτί κε ο χορίς αφτό βαςανιζμένος πλιθιζμός.

Σαν απὰντιςι ς᾽ αφτὰ τα γεγονότα απ᾽ το μέρος τις τςαρικίς κιβέρνιςις ακολυθίςανε ανίδοτες ος τα τόρα κατα-

---

[1]) Λίχνα—ι τοτινί προτέβυςα τις Απχὰζιας.

Τιπόγραφικο πιεςτιριο τυ μιςτικυ τιπογραφιυ, πυ φιλαγετε απτιν ικογενια τυ Σμιρπα.

διόκςις, πυ ανανκὰςανε τυς απχὰζυς ν' αφίςυνε τιν πατρίδα τυς κε να φίγυνε ςτιν Τυρκία.

Στα 1877 απ' όλες τις ὰκρες τις Απχὰζιας μαζεφτίκανε ςτα παρὰλια τις Μὰβρις Θὰλαςας πλιθόρια απχὰζι με τις ικογένιές τυς, με τα φτοχὰ τυς τα ιπὰρχοντα κε με χύφτες χόμα τις πατρίδας τυς, δεμένο προςεχτικὰ μέςα ςτα μαντίλια, ίτε ςτις κυκύλες τυς. Στιν παραλία αφτὺς τυς ανθρόπυς τυς περιμένανε τα τυρκικὰ καρὰβια με μεγὰλα ςτραφτερὰ μιςοφένκαρα ςτα πανιὰ τυς.

Κε φίγανε ι μυατζίριδες [1]) ςτι θὰλαςα. Φίγανε ι διογμένι να γιρέπςυνε καλίτερες μέρες, καλίτερο χόμα για ίςιχι δυλιὰ.

Πολί μυατζίριδες, μὴ έχοντας τα μέςα να φτὰςυνε ίςαμε τα χόματα πυ τυς ιποςχεθίκανε ςτι Τυρκία ίςτερ' από πολές παραπλανίςις ςτι θὰλαςα, βγίκανε ςτο Βατύμ. Εδό, ςτιν αρχί, ι απχὰζι δυλέβανε μεροκὰματο ςτα λιμενικά έργα, κ' ίςτερα ενκαταςταθίκανε μαζί με τυς ατςὰρυς ςτα περίχορα τυ Βατύμ, όπυ ςχιματίςανε τα χοριὰ Μαχμυτιά, Φεριά, Φεζια, Σαλιπαύρι, Άνκιςα κε Καχαμπέρι.

Στο χοριό Μαχμυτια ζύςε ο Απχὰζος Χαςίμ Σμίρμπα. Αφτός ίταν ένας απ' τυς μυατζίριδες.

Ι χοριὰτες γιτὸνι τυ κε πολί εργὰτες τις πολιτίας κςεραν το Χαςίμ ςαν τίμιο κε τολμιρό ὰνθροπο. Κε ς' αφτόν αποτὰθικε ι επαναςτατικί οργὰνοςι τυ Βατύμ ςτι δίςκολι ςτιγμί τις δυλιάς.

Λίγα καταλὰβενε γιὰ τιν επανάςταςι ο Χαςίμ. Οταν όμος ίρθε ο Σιλβέςτρος Λομτζὰρια κε τυ εκςίγιςε πός ίχε

---

[1]) Μυατζίριδες—πρόςφιγες.

ι ιπόθεςι κε τυ ζίτιςε καταφίγιο γιὰ το ςιν. Σόςο κε το παρὰνομο τιπογραφίο, ο Χαςίμ ίπε:

— Καλα! Κ' εκίνο, το βρὰδι, ο ίδιος ο Χαςίμ με το γιό τυ τον Χεμδί κε το γαμπρό τυ το Ρετζέπ, κυβαλίςανε με τ' άλογα το τιπογραφίο απ᾽το ςπίτι τυ Λομτζὰρια ςτο δικό τυς, κε τιν ὰλι μέρα ς' αφτύς πέραςε κι ο ςιν. Σόςο.

Πολί ςιχνά ι γιτόνι τυ Χαςίμ βλέπανε πος έρχυνταν ςτο ςπίτι τυ γινέκες ςκεπαζμένες με φερετζέ, μα χορίς ιδιέτερο κόπο αναγνόριζαν τυς κριμένυς κὰτο απ' το φερετςέ ὰντρες. Ι χορικί πολὶ ςκέφτυνταν, γιατί ςτο ςπίτι τυ Χαςίμ έρχυνταν μεταφιεζμένι άντρες κε γιατί ο ίδιος ο Χαςίμ ὰρχιςε τόςο ςιχνα να φέβγι απ' το ςπίτι τυ με καλὰθι γιομὰτο πραςινὰδες.

Ι ὰνθροπι με τυς φερετςέδες ίςανε ςτιχιοθέτες, πυ δυλέβανε μαζί με το ςιν. Σόςο ςτο παρὰνομο τιπογραφίο, κε ςτο γεμζιμένο πραςινὰδες καλὰθι τυ Χαςίμ βρίςκυνταν περὶεργα πρὰματα.

Ο Χαςίμ έκριβε όχι μόνο τον παρὰνομο επαναςτὰτι ςιν. Σόςο κε το τιπογραφίο τυ ςτα δικὰ τυ, μα κι ο ίδιος κυβαλύςε μ' όλι τυ τιν εφςινιδιςία τα προιόντα αφτύ τυ τιπογραφίυ εκί πυ έπρεπε. Ο Χαςίμ μίραζε προκιρίκςις ανὰμεςα ςτον αγροτικό πλιθιςμό, ανὰμεςα ςτυς εργὰτες, κάποτε δέ, με τιν παραγκελία τυ ςιν. Σόςο, τις κυβαλύςε ςτο Πότι κε ςτιν Οζυργέτι, κρίβοντὰς τες μέςα ςτα φρέςκα λὰχανα. Ο Χαςίμ πυλύςε „φρύτα" ςτις φὰμπρικες κε τα εργοςτὰςια, κι όταν τον πλιςίαζαν αγοραςτές πυ τυς λογαρίαζε ίποπτυς, μυρμύριζε:

— Αλὰχ, αλὰχ! Μίπος γιὰ μένα ίνε να κυβαλὰο, μ' αφτὰ μυ τα γερὰτια, ςτις πλὰτες μυ φρύτα, μα ι φτόχια ι καταραμένι μ' ανανκὰζι.

Στυς έμπιςτυς όμος αγοραςτές τίλιγε τα φρύτα μέςα ςτις προκιρίκςις χορίς περιτὰ λόγια.

Ι γιτόνι τυ Χαςίμ κςακολυθύςαν ν' απορύνε: τί ίν' αφτό πυ γίνετε ςτυ γέρυ;

Με το φερετςέ μπένυν με το φερετςέ βγένυν. Κὰθε μέρα ςχεδόν ο Χαςίμ πυλὰι φρύτα κε πραςινὰδες. Κε ςίκοναν τυς όμυς τυς ι γέρο-γιτόνι. Μα όταν έμαθαν πος ςτυ Χαςίμ τιπόνυντε κὰτι χαρτιά,—τότες βγὰλανε δικό τυς ςιμπέραζμα: ὰλο δεν ίνε παρὰ ςτυ Χαςίμ τιπόνυντε χαρτονομίζματα κι αφτός ο ὰνθροπος—ο Σόςο—δεν ίνε ὰλο τίποτα, παρά κιβδιλοπιός. Ακόμα κι ο ίδιος ο Χαςίμ, προτύ να τραβιχτί ςτο μίραζμα τον προκιρίκςεον, νόμιζε κι αφτός, ότι ο ςιν. Σόςο τιπόνι κίβδιλα χαρτονομίζματα.

Κε νά ςυ, ένα βρὰδι, πυ ο ςιν. Σόςο ίταν ςτο ςπίτι, ίρθαν ςτυ Χαςίμ κὰμποςι χορικί απχάζι κε ατζάρι. Μιλίςανε γιὰ το νικοκιριό, γιὰ τα προιόντα, τιν ακρίβια, γιὰ το ότι έχυν λίγα χρίματα, κι όταν μιλίςανε γι αφτό, ροτίςανε κςαφνικὰ το ςιν. Σόςο:

—Ἄκυςε, Σόςο! Εςί ίςε καλός άνθροπος κε κὰνις καλί δυλιὰ. Κ' εςθανόμαςτ' εμίς, πος γρίγορα αςφαλός θα βοιθίςις κ' εμὰς τυς φτοχύς. Νά, ολάκερες νίχτες δυλέβις, τιπόνις, τ' αποτελέζματα όμος κὰπος δεν φένυντε. Πότε επί τέλυς θα βγὰλις ςτι μέςι τυς παρὰδες ςυ;

Ο Σόςο πολί όρα, ςιοπόντας, κίτακςε κατά πρόςοπο τυς χορικύς κ' ίςτερα τυς ίπε:

— Ακύςτε γερόντι! Εγό δεν ίμε καθόλυ κιβδιλοπιός κε πςέφτικα χρίματα δεν φκιὰνο. Να ςας βοιθίςο ςτι φτόχια ςας κε ςτι δίςκολι θέςι ςας, εγό το θέλο ςτα ςοςτὰ, όχι όμος έτςι όπος εςίς νομίζετε. Εγό δεν τιπόνο χρίματα, μα προκιρίκςις, ςτις οπίες γράφο γιὰ τι βαριὰ ζοί ςας κε

πός πρέπι να διορθοθί αφτί ι διστιχία. Εγό θέλο εσίς, μαζί με τυς εργàτες, να πετάκσετε τον τσàρο απ' τον αψιλό τυ θρόνο κε να διμιυργίσετε τι δικί σας εκσυσία, για να μπορίτε ι ίδιι να διεφθίνετε τι ζίσι κε τον κόπο σας.

Ι γέρι σοπàσανε. Κιτàζυνταν αναμετακσί τυς κε με λεπτòτιτα καταλαβένανε τα σιοπιλà ροτìματα, πυ έδιναν ο ένας στον àλο μονàχα με τα μàτια. Κ' ίστερα, ο πιό γέρος απ᾿ αφτύς ίπε:

— Καλά, Σόσο! Αφτί ι δυλιά, πυ κàνις, δεν ίνε κσένι γιà μàς. Γιà να φκιàνις κίβδιλα χρίματα εμίς, φισικά, δέ θα σε βοιθύσαμε, γιατί, εχτός απ' τι μεγàλι μàς ανàνκι σ᾿ αφτά, τίποτ' àλο γι' αφτά δεν καταλαβένυμε. Μα όταν λές, πος ο τσàρος μας μποδίζι να ζύμε καλà, εδό καταλαβένυμε πολά, κι ο καθένας από μάς τόρα θἄνε γιà σένα καλός βοιθός. Ος τα σίμερα σ' έκριβε ένας Χασίμ—τον εφχαριστύμε γι' αφτό. Από τόρα όμος όλι μας θα σε κρίβυμε μαζί με τι δυλιά συ òσο μας φτάνυν ι δινάμις μας κι όσο μπορύμε.

Μ' αφτà τα λόγια έφιγαν ι γέρι. Όταν ο σιν. Σόσο έμινε μόνος τυ με το Χασίμ, τυ ίπε:

— Χασίμ, μπορί να σε στεναχορό πυ κάνο στο σπίτι συ τέτια δυλιά, πυ έχι πολές κε διàφορες σινέπιες. Μπορί να μι θέλις Χασίμ, αν αφτό σιμβί, να πέσις μαζί μυ στι φιλακί. Εγό δε σκέφτομε να σε πικράνο κι αν θέλις, φέβγο απ' το σπίτι συ.

Ο Χασίμ πολί όρα κàπνιζε το τσιμπύκι τυ σιοπιλά, κίτακσε το Σόσο επίμονα στα μάτια κ' ίστερα ίπε:

— Εσί, Σόσο, ίδες, ασφαλος, στιν αβλί μυ διό άγρια σκιλιά. Μίνε, αφτά τα διό σκιλιà δεν θ' αφίσυν κανένα να μπί εδό μέσα.

Το χοριο Μαχμυτιε

Ο Χαςίμ σόπαςε λίγο ακόμα κ' ίςτερα αναςτέναχςε:

— Εςί ίςε καλός άνθροπος, Σόςο. Κρίμα μόνο πυ δεν ίςε μυςυλμάνος.

— Κε τί θα γινόταν αν εγό ίμυνα μυςυλμάνος; — ρότιςε ο ςιν. Σόςο.

—Αν γίνις μυςυλμάνος, θα ςυ δόςο γινέχες εφτὰ τέτιες ομορφύλες, πυ αςφαλός δεν ίδες ποτέ ςυ. Θέλις να γίνις μυςυλμὰνος;

Ο ςιν. Σόςο χαμογελόντας απὰντιςε:—Καλά!—κ' έςφιχςε το χέρι τυ Χαςίμ.

Αφτό το «καλά» ο Χαςίμ ος πυ να πεθὰνι δε μπορύςε να το χςεχὰςι. Δέ μπορύςε να χςεχάςι, το πος ο Σόςο φέρθικε τόςο προςεχτικὰ ςτις γεροντικές αντιλίπςις τυ κι' ότι ο Σόςο δε τον κορὸιδεπςε γιὰ τιν πρόταςι τυ, να γίνι μυςυλμὰνος. Εβδομίντα χρονό γέρος πιὰ ο Χαςίμ το διιγίθικε πολές φορές ςτο γιό τυ τον Χεμδί, ςτον απχάζο Μυςταφά Ατςάμπα.

Τιν άλι μέρα, το προί, ο Χαςίμ έφθιμος ίρθε ςτο ςιν. Σόςο.

— Μί φοβὰςε τίποτα,—τυ ίπε.— Ι ιπόθεςί ςυ θα τελιόςι πολί καλα.

—Γιατί ςυ φένετε έτςι εςένα;—τον αρότιςε ο ςιν. Στάλιν.

—Ίδα όνιρο, Σόςο. Κέ, κςέρις, τί όνιρο; Ίδα, πος εςί λεφτέροςες όλο τον Κὰφκαςο απ' τυς τςαρικύς ςτρατιότες κε ςάμπος ι ζοί όλον μας έγινε τόςο λαφριά, καλί κε λέφτερι. Κςέρε, πος αφτό ίνε καλὸ. Πολί καλό, Σόςο!

Γι' αφτό τ' όνιρό τυ κε γιὰ το ότι το ίπε ςτο ςιν. Στάλιν, ο Χαςίμ αγαπύςε να το διιγίτε ςτο φορτοτί Μυςταφὰ Ατςάμπα.

Μιὰ φορὰ, τι νίχτα, ο ςιν. Σόςο καθότανε ςτο ςπίτι τυ Δαραχβελίτζε. Μαζί τυ ίτανε κι ο Κότςια Καντελάκι. Κυβέντιαζαν χορίς να ιποπςιαςτύν, πος κὰτο απ' το ςπίτι κὰθυνταν ςπιύνι κε τυς ὰκυαν*). Κςαφνικὰ, όρμιςε μέςα ςτο ςπίτι ι αςτινομία κι ὰρχιςε να κάνι έρεβνα. Όλο το ςπίτι βρέθικε περικικλομένο απ' τιν αςτινομία.

Ι αςτινομία έπςακςε πολί όρα ς' όλες τις γονίες τυ ςπιτιύ κι αφύ δεν ίβρε τίποτα το ιδιέτερο, αρέςταρε το Σόςο, τον Κότςια Καντελάκι κε τυς αδελφύς Δαραχβελίτζε. Ο ςιν. Σόςο ςτεκότανε ίρεμα κοντὰ ςτο παρὰθιρο, φύμαρε τςιγάρο κε καθιςίχαζε τυς ςιντρόφυς τυ, λέγοντας πος όλ' αφτά ίνε τιποτένια κε δεν ακςίζυν ιδιέτερι προςοχί **).

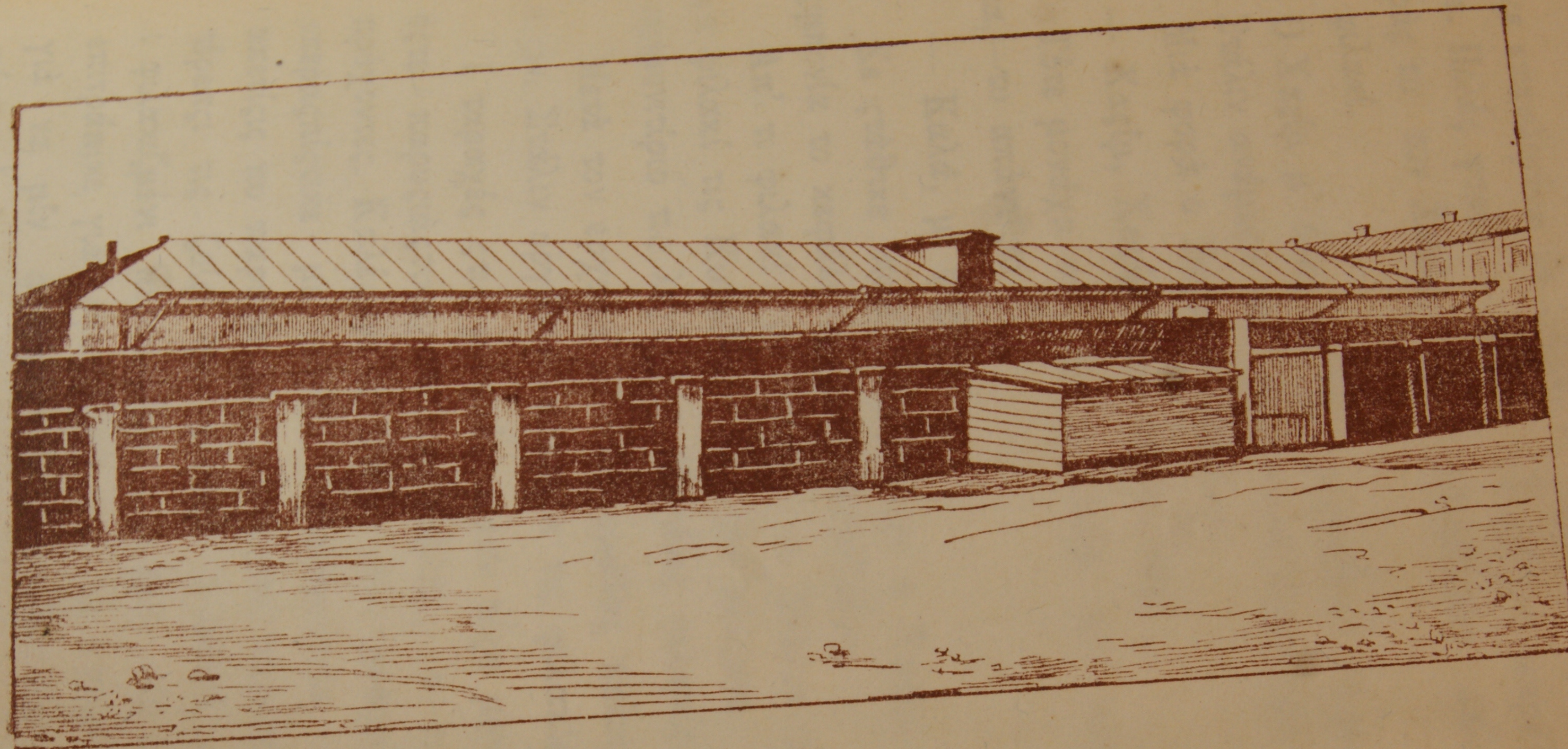
Αφτό έγινε ςτις 5 τυ Απρίλι τυ 1902.

Τον κερό πυ καθότανε ο Στάλιν ςτι φιλακί, ο Χαςίμ

---

*) Στα χαμιλά μέρι τυ Αντικάφκαςυ, γιὰ να αποφίγυνε τιν ιγραςια, ςινιθιζονε να χτιζυν τα ςπιτια πὰνο ςε απςιλύς πέτρινυς ςτίλυς.

**) Οχι πολί πρίν απ' τι ςιλιπςι ι αςτινομια έκανε άλι μια έρεβνα, ς' ένα απ' τα παρὰνομα ςπίτια ςτιν πόλι. Τον κερο πυ ςτα μπροςτινα δομάτια γίνοταν έρεβνα, ςτ' άλα δομὰτια βριςκονταν κάμποςι εργάτες—επαναςτάτες κε μαζί τυς ο ς. Στάλιν. Αμα έμαθαν τον ερχομό τις αςτινομίας κε καταλαβένοντας με τι μπορὺςε αφτό να τελιόςι, μερικί εργάτες πρότιναν, όλι τιν ενοχι να τι ρίκςυνε πάνο ςτο Στάλιν. Πάνο ς' αφτό επέμενε κι ο ίδιος ο Στάλιν. Μα ι πιο ςινιδιτι εργάτες διαμαρτιρίθικαν ενάντια ςτο τέτιο διάβιμα λὲγοντας: «Τι ίμαςτ' εμις; Φυςτάνια φορυμε κε δεν μπορύμε να γλιτὸςυμε τον άνθροπο πυ χριάζετε για το κόμα;» Ι αςτινομία όμος περιορίςτικε μόνο ςτιν έρεβνα τον μπροςτινόν δοματιόν κε έφιγε. Το γεγονός αφτό έλιςε μόνο τυ τι φιλονικια.

Ι φιλακι ςτο Βατυμ.

ζίτιςε επανιλιμένα να ςιναντιθί μαζί τυ, μα δεν τον αφίςανε. Πολές φορές ο Στάλιν ίδε απ' το παράθιρο τις κάμαρὰς τυ τον Χαςίμ, πυ περιφερότανε ακύραςτα γίρο ςτι φιλακί.

Ο Χαςίμ μ' όλες τυ τις προςπάθιες δέ μπορύςε να δί το Στάλιν ανάμεςα απ' τα ςκοτινὰ παράθιρα τις φιλακὶς.

Μιὰ φορὰ ο Σόςο τυ φόνακςε.

— Χαςίμ, Χαςίμ! Πός τα περνὰς;

Τότε μονάχα τον ίδε ο Χαςίμ κε, κυνόντας τα χέρια,—τυ απὰντιςε:

— Καλά, μι φοβάςε!

Κε ςτὰθικε πολί όρα ακόμα ο Χαςίμ, κυνόντας με ςιμπονία το κεφάλι τυ ςτο φιλακιζμένο.

Απ' τι φιλακί τυ Βατύμ το Στὰλιν το μεταφέρανε ςτι φιλακί τις Κυταίδας κε τον κλίςανε εδό ςτο πρότο απομονιτίριο τις λεγομένις Μεγάλις φιλακίς.

Μετὰ τον ερχομό κι` ὰλις ομάδας πολιτικόν καταδίκον, ο ςιν. Στάλιν οργὰνοςε απεργία τις φιλακίς.

Ι ταραχές ςτις φιλακές πίραν τόςο μεγὰλες διαςταςις, όςτε παρυςιὰςτικαν ο ιςανκελέας, ο νομὰρχις κι ὰλι πρύχοντες. Καλέςανε το Στάλιν ςτιν ανάκριςι, όπυ αφτός ιπεραςπίςτικε με μεγὰλι ςταθερότιτα κ' επιμονί τις απετίςις πυ παρυςίαςαν ι πολιτικί κατάδικι για τιν καλιτέρεπςι τις ζοίς ςτι φιλακί. Ι απετίςις ικανοπιίθικαν: ι φιλακιζμένι μετεφέρθικαν ςε μιὰ μεγὰλι κὰμαρα, τυς επιτράπικε γιὰ λογαριαζμό τυς να προμιθεφτύν ταχτάδες, γιὰ να μίν αναγκάζυντε να πλαγιάζυν ςτο τςιμεντένιο πάτομα, κ.τ.ρ. κ.τ.ρ.

Στι φιλακί ο ςιν. Σταλιν οργὰνοςε ομίλυς κ' έκανε

σιστιματικί δυλιά, εκσιγόντας το πρόγραμα τυ κόματος κε το πός πρέπι να οργανόνετε ι δυλιὰ ανὰμεσα στυς αγρότες. Ίστερ' από 17 μινόν φιλὰκισι, το σιν. Στάλιν τον εκσόρισαν γιὰ τρία χρόνια στιν Ανατολικί Σιβιρία, στο χοριό Νέα Υδά, στιν περιφέρια τυ Μπαλαγὰνσκ τυ νομύ Ιρκύτσκις. Το προβόδιζμα τυ σιν. Σταλιν από τυς φιλακιζμένυς πυ μίνανε, μετατραπικε σε νέα διαδίλοσι όλον τον φιλακιζμένον.

Στιν παρανομία τυ Βατύμ έγινε ιρεμία. Κ' ίστερα απ' το σιν. Σόσο εκσορίστικαν απ' τον Αντικὰφκασο κι άλι καθοδιγιτές τυ επαναστατικύ κινίματος.

Μα ι ιρεμία δέ βάστακσε πολί.

Μετὰ ένα μίνα πιὰ, αφύ έφτασε στο τόπο τις εκσορίας, το Γενὰρι τυ 1904, ο Στάλιν δραπέτεψε κε γίρισε στον Αντικὰφκασο, στιν παράνομι δυλιὰ.

Ιστερ' απ' το σχίζμα στο ΙΙ σινέδριο τυ κόματος, ο Στὰλιν χορίς ταλάντεψι, στάθικε με το μέρος τυ Λένιν, με το μέρος τον μπολσεβίκον. Κε νά συ, μιὰ μέρα κσαναφάνικε στο Βατύμ ο σιν. Σόσο φ·ρεμένος στρατιοτικά με το όνομα Κόμπα. Σχεδόν ταφτόχρονα μαζί τυ έφτασε στο Βατύμ κι ο κσακυστός μενσεβίκος Πέτρος — Νόι Ραμισφίλι. Αν κε ι περισότερι άπιρι επαναστὰτες βρέθικαν με το μέρος τυ μενσεβίκυ Πέτρυ (Νόι), ι καλίτερι όμος, ι ψιμένι στον αγόνα εργὰτες στὰθικαν με το μέρος τυ Στὰλιν.

Ο Σόσο γίριζε στις φὰμπρικες κε τα εργοστάσια κέ, εκσετὰζοντας τις γραμές τις εργατικίς τάκσις, παρακολυθύσε με λεπτότιτα πιός σε πιὰ μεριά κλίνι. Μιὰ φορὰ πυ ίρθε στο εργοστὰσιο τυ Μαντάσεφ, ο σιν. Σόσο, πλισίασε το

μενςεβίκικα διατεθιμένο εργάτι Πάβλο Δολιπάτζε κε τον αρότιςε:

— Λιπόν, Πάβλε, κε ςί άρχιςες να κρίνις μενςεβίκικα;

Ο ςιν. Σόςο από μπροςτά ακόμα ίχε ακύςι κάτι γιά τις διαθέςις τυ Πάβλυ.

— Ι περιςότερι απ' τυς ςιντρόφυς μυ ίν' εκί, γι' αφτό κ' εγό ίμε μαζί τυς.

Ο ςιν. Στάλιν κίτακςε με ίχτο τον Δολιπάτζε κε τυ ίπε ςκιθροπά:

— Αφτί ι περιςότερι, άς ιποθέςυμε, δέν ίνε ι περιςότερι—αφτό εγό ςυ το λέγο απ' τιν άποψι τις πιότιτας τον επαναςτατόν. Γενικά όμος, δέν πιράζι: θάρθι κερός, πυ κε ςί ο ίδιος θα καταλάβις — πιός έχι δίκεο κε πιός άδικο.

Ο ςιν. Σόςο γίριςε απότομα κε βγίκε απ' το ςινεργίο.

Ακόμα πρίν τον ερχομό τυ, ο ςιν. Ιλαρίον Δαραχβελίτζε, πυ άκυςε γιά το ςχίζμα τυ κόματος, ρότιςε κάπος το ςτιχιοθέτι τυ πρόιν παράνομυ τιπογραφίυ ς.ν. Γιόργο, τί ςκέφτετε αφτός γι' αφτό πυ έγινε ςτο κόμα.

Ο ςιν. Γιόργος τυ απάντιςε:

— Τόρα δέν μπορό ακόμα να ςυ πό τίποτα, γιατί περιμένο τον ερχομό τυ Σόςο, κι όταν θάρθι αφτός, τότε θα κάνο εκίνο πυ θα μυ πί αφτός, γιατί ίμε βέβεος πος ο Σόςο δέ θα λαθέψι.

Από κίνο τον κερό ο ςιν. Στάλιν ξακολύθιςε ςτον Ανтικάφκαςο τιν επαναςτατικί τυ δράςι, δύλεψε ςτιν Τιφλίδα, ςτιν Κυταίδα, ςτο Βακύ, ςτο Βατύμ, ςτιν Τςιατύρα, ςτιν περιφέρια τις Οζυργέτις κε ς' άλα μέρι. Ο ςιν. Στάλιν ίταν ο κιριότερος κατίγορος τον μενςεβίκον, διεξάγοντας ςκλιρί

πάλι ιπέρ τις ιδεολογικίς ιγεμονίας τυ μπολςεβικιζμύ, ενάντια στο μενςεβικιζμό.

Ι μπολςεβίκι στι Γεοργία κε ς' όλο τον Αντικάφκασο οργανοθίκανε κε αναπτιχθίκανε κάτο απ' τιν καθοδίγισι τυ ςιν. Στάλιν, πυ κε τότε ακόμα ίταν έκςοχος θεοριτικός, εμπνεφςτίς κε οργανοτίς τυ μπολςεβικιζμύ στον Αντικάφκςο.

Στα 1914 κςέςπαςε ο πανκόζμιος ιμπεριαλιςτικός πόλεμος.

Ο γέρο-Χαςίμ Σμπίρπα θεόριςε καλίτερα να μεταφερθί τον κερό τυ πολέμυ ςτιν Απχάζια. Ενκαταλίποντας με τιν ικογένιά τυ τι γονιά τυ ο Χαςίμ, δεν κςέχαςε να παραχόςι όλα τα ιπάρχοντα τυ τιπογραφίυ στι γίκέ, ςκεπάζοντάς τα με ιγρό χόμα, ίπε στο γιό τυ:

— Δεν πιράζι, Χεμδί, άς μίνυν όλα εδό. Αςφαλός, θα χριαςτύν ακόμα.

Στο ςπίτι τυ Χαςίμ ενκαταςταθίκανε ςτρατιότες. Κάποτε, πυ αντιλιφθίκανε το φρεςκοςκαμένο χόμα στον κίπο, αποφαςίςανε, πος εκί ίνε κριμένο κάτι, πυ μπορί νάνε χρίςιμο κε γι' αφτύς. Πίρανε τα φτιάρια ι ςτρατιότες κε κςεπαραχόςανε τα κομάτια τυ τιπογραφίυ, κε βλέποντας πος αφτά δεν έχυνε γι' αφτύς κανένα ενδιαφέρο, τα ςκορπίςανε στον κίπο.

Έγινε ι επανάςταςι. Ο Χαςίμ γίριςε στο ςπίτι τυ. Εκςετάζοντας με μέριμνο βλέμα τον παλιό τυ κίπο, ο Χαςίμ ίδε ςκορπιζμένα κίνα πυ κάποτε αφτός έκριπςε

τόςο προςεχτικά. Πολί όρα έπςακςε ο Χαςίμ ανάμεςα ςτα χορτάρια μαζέβοντας τα διάφορα κομάτια τυ ςκορπιζμένυ τιπογραφίυ. Όταν τα μάζεπςε όλα, όςα βρίκε, ς' ένα μέρος ο Χαςίμ, φόνακςε το γιό τυ:

— Κίτακςε, Χεμδί! Εςί εκςάπαντος θα θιμάςε τι ιν' αφτά; Αφτά ίνε κίνα πυ βοιθύςανε να γίνι ι επανάςταςι. Κρίπςτα όλα καλά, Χεμδί, κε ας φιλαχτύν έτςι, πυ όταν βλέπο αφτά τα κομάτια τυ ςίδερυ, να μπορό να θιμιθό τον αγαπιμένο μυ Σόςο.

Перевод М. ТРАНТА.
Ответственный редактор Н. ДЕЛАВЕРИ.
Технический редактор ПИЩИК.

Сдано в печать 15/III. Подписано к печати 9/VIII 1936 г.
Об'ем 3 печ. листа, бумага Вишхимск 84×110 см.
Вместимость листа 38 304 п.зн.
Тираж 2100. Заказ № 1560. Абглавлит № 2049.

Типо-литография Абгиза. Гор. Сухум, ул. Ленина, № 4.

TIMI 75 к.

Сталин и Хашим.